

Forandring og dialog

Ting skjer i det livssyns åpne Norge. Det får følger for Den norske kirke. Et av spørsmålene det er naturlig å stille er om endringene i livssyns-Norge har medført en «... grundig debatt om Den norske kirkes rolle i samfunnet - og ikke minst - egenforståelse som folkekirke.» Dette skrev jeg i en leder i NNK nr. 5 i 2013 som omhandlet NOU 2013: 1, *Det livssyns åpne samfunnet* (Stålsettutvalget). Kan vi seks år seinere si at kirken har håndtert alle omveltningene på en konstruktiv måte? Vil kirkevalget, som i skrivende stund pågår, kunne si noe om dette? Det er kanskje tvilsomt, selv om det blir spennende å se om en massiv reklamekampanje (*Rom for ...*) kompenserer i oppslutning om valget for manglende kampsak som for fire år siden.

På lengre sikt er det andre ting som får større følger både for alle tros- og livssynssamfunnene og for Den norske kirke spesifikt. I disse dager er Stortingsproposisjon 130 L (2018–2019): *Lov om tros- og livssynssamfunn* (trossamfunnsloven) til behandling i Familie- og kulturkomiteen i Stortinget. På samme tid er fremtiden for kirkens «arvesølv», Opplysningsvesenets fond, lagt fram i en stortingsmelding fra regjeringen (Meld. St. 29 (2018–2019) *Opplysningsvesenets fond*). Samtidig arbeider Den norske kirke på spreng med å tilpasse seg en ny virkelighet som eget rettssubjekt. Statskirkegienferdet svever ennå rundt som en skygge i kirkens – og andre aktørers – korridorer og lar oss ikke helt være i fred. Vi står i en brytningstid. Rutiner og kirkeordningsspørsmålet er ennå ikke ferdig utformet. Vi mangler desperat rekruttering til kirkelige stillinger. Våre medlemstall og dåpstall er synkende. Utviklingen går veldig fort og samtidig tar det lang tid å endre på ting i kirken!

Midt i dette fikk vi i august en urovekkende påminnelse om at endringer i samfunnet vekker ekstreme og voldelige reaksjoner. Drapet på Johanne Zhangjia Ihle-Hansen og angrepet inne i Al-Noor Islamic Centre i Bærum er en uhyggelig påminnelse om at mangfoldsamfunnet har sine fiender. Hvordan møter vi som kirke slike utfordringer og slike holdninger blant våre medlemmer? Hvordan håndterer kirken mangfoldet?

I dette nummeret får vi et lite bidrag til å se hvordan mangfoldet og endringene i det norske tros- og livssynssamfunnet har blitt møtt gjennom ulike former for dialogarbeid. Oddbjørn Leirvik tar en kikk på den institusjonaliserte dialog som har funnet sted mellom kirken, ved Mellomkirkelig råd, og andre trossamfunn gjennom en årrekke. Han ser på hvordan denne dialogen har utviklet seg over tid og hva som preger den i dag. Anne Hege Grung peker på utviklingstrekk i den norske tros- og livssynsdialogen, og trekker særlig fram begrepene pluralisering, ritualisering og kompetansebygging som sentrale for utviklingen. Dialog som et særlig fagområde har blant annet medført flere store satsninger på Det teologiske fakultet, nå sist gjennom å tilby et nyskapende Masterprogram for religiøse ledere. Didrik Söderlind og Stian Aarebrot bidrar med en ateist-kristen samtale om viktige spørsmål med utgangspunkt i bibeltekster for bots- og bønnedag. De har samtalt tidligere i brev form (boken *Presten og ateisten*), men ikke med utgangspunkt i bibeltekster for en søndag. Kanskje dette siste bidraget er en indikasjon på hvordan dialogen i årene fremover kan utvikle seg – der vi ikke lengre er så redd for å ta litt eierskap i hverandres tradisjoner og tekster.

Ingen av bidragene sier noe direkte om de store endringene som skjer – som f.eks. stortingsproposisjoner og kirkelige handlingsplaner – samtidig som de sier noe om hva som har skjedd litt i det «skjulte» og som har vært med på å dra Den norske kirke og andre tros- og livssynsaktører inn i et mangfoldig samfunn. Dialogen har på kort tid utviklet seg etablert seg i både formelle og uformelle sammenhenger. Men den er også blitt et fag som er i rivende utvikling. De siste tiårene har det blitt tydelig at store religionsteologiske spørsmål møter oss i menighetenes arbeid. I kirkelige handlinger der tros- og livssynstradisjoner

møtes gjennom flerreligiøse familier, gjennom barn som deltar i barne- og ungdomsarbeid i kirken, men som tilhører en annen tro. Hvordan ivareta den avdødes buddhistiske familie i en kristen gravferd? Kanskje våre religionsteologiske samtaler også blir en trossamtale med innslag av samfunnsengasjement? Et siste bidrag som vitner om denne utviklingen – og som på mange måter står i forlengelse av Søderlinds og Aarebrots bidrag - er en felles bønnetekst fra Kontaktgruppen mellom Muslimsk dialognettverk og Mellomkirkelig råd, der undertegnede er deltager fra kristen side. Dette er en bønnetekst for valget 9. september.

Steinar Ims
nummerredaktør
si379@kirken.no

Redaksjonen oppfordrer fortsatt alle abonnenter til å sende inn e-postadressen sin til

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

om du ikke har gjort det allerede. Vi går over til elektronisk fakturering av kostnads- og miljøhensyn. Meld gjerne fra til oss hvis du ønsker studentpris eller pensjonistpris på bladet i 2019. Husk også å melde fra hvis du bytter epostadresse eller vanlig postadresse. Vi gjør vårt beste for å oppspore flyttede abonnenter, men vil gjerne unngå at dere mottar bladet forsinket når vi blir nødt til å ettersende manuelt.

Vennlig hilsen
Marte Holm Simonsen
redaksjonssekretær

Magasin

Nødvendig religionsdialog – horisontalt og vertikalt

Ordet «religionsdialog» har frå midten av 1990-talet gått inn i det norske vokabularet, som ein språkleg refleks av den stadig meir omfattande samtalen mellom trus- og livssynssamfunna som vaks fram i det same tiåret. Etter kvart har også kommunikasjonen mellom trussamfunna og styresmaktene blitt institusjonalisert. Men korleis skal vi forstå forholdet mellom den *horisontale* samtalen mellom trussamfunna, og den *vertikale* kommunikasjonen med dei politiske styresmaktene? Og blir samtalen mellom trussamfunna opplevd som like *nødvendig* i dag som på 1990-talet, då den norske religionsdialogen blei etablert?

For tjuve år sidan, i august 1999, besøkte Kjell Magne Bondevik, som den første norske statsministeren, moskeen til World Islamic Mission i Oslo. Spørsmåla som kom opp strekte seg frå generelle integreringssaker via det kontroversielle KRL-faget til opphaldsløyve for imamar. Ifølgje NTB sitt oppslag frå møtet sa Bondevik at han – som statsminister og prest – «så på kveldens møte som en fortsettelse på en nødvendig dialog som allerede er påbegynt».¹

Moskébesøket fall i tid saman med Verdikommisjonen som Bondevik initierte året før, og som hadde eit element av religionsdialog i seg. Besøket kunne også knyte til den regelmessige kommunikasjon mellom trus- og livssynssamfunna som vaks fram på 1990-talet. Milestolpar var Nansenskolen sine halvoffentlege dialogprosjekt om fellesskapsetikk, menneskerettar og religion (1992-1997), etableringa av ein nasjonal kontakt-

1 NTB 23.08.1999 (<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055013199908230172&serviceId=2>)

gruppe mellom Den norske kyrkja og det nyskipa Islamsk Råd (1993), og grunnlegginga av Samarbeidsrådet for trus- og livssynssamfunn (STL, 1996).

Det er likevel ein grunnleggande forskjell på dei nemnde dialoginitiativa og Bondevik sitt moskébesøk. Bondevik sitt besøk symboliserte det vi kan kalle ein *vertikal* dialog mellom styresmaktene og trussamfunna. Ikkje uventa var det ein statsminister frå KrF som gjekk i brodden.

Når det gjeld den *horisontale* dialogen – samtalen og samhandlinga mellom trussamfunna – har denne både ein annan bakgrunn og ein annan dynamikk. Til forskjell frå mange andre europeiske land, der det er styresmaktene som har initiert fora for kommunikasjon med og mellom religionssamfunna, har dei norske dialogtiltaka vakse fram på trussamfunna sine initiativ, som ein aktivitet i sivilsamfunnet.

Distinksjonen mellom vertikale og horisontale dialogar er også viktig fordi dei to dialogtypene somme tider kan få ulik profil. KRL-faget er eit godt eksempel på ein vertikal dialog (eller diskusjon), der dei religiøse minoritetane, i lag med Human-Etisk Forbund, gjekk til sak mot staten fordi dei opplevde at det nye fellesfaget var for kristendomsdominert til å kunne gjerast obligatorisk.

I KRL-saka må ein nok seie at Den norske kyrkja jamt over har stått meir på styresmaktene si side enn på minoritetane si. Under krigen i Afghanistan, derimot, såg vi eit eksempel på at ein sentral kyrkjeleiar gjorde felles sak med eit muslimsk trussamfunn – mot styresmaktene. I oktober 2001 sende generalsekretæren i Mellomkyrkjeleg Råd, saman med den største norsk-pakistanske moskeen i Oslo, eit felles brev til Bondevik der dei kritiserte styresmaktene si støtte til den amerikansk-leidde krigen mot terror og kravde stans i bombekampanjen av humanitære grunnar. Dagbladet slo det opp under overskrifta «Ber Gud stoppe Bondevik».²

2 «Ber Gud stoppe Bondevik» (Dagbladet 31. oktober 2001, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2001/10/31/291705.html>) Jf. «Norske kristne og muslimer krever bombestans» (Aftenposten 31. oktober 2001)

Afghanistan-eksemplet viser at den horisontale dialogen kan gi kontroversielle utslag – også langs den vertikale akse. Samla sett varierer det om folkekyrkja stør opp den folkelege majoriteten sine interesser, eller spelar ei friare rolle som eit av mange trussamfunn. I den pågåande diskusjonen om ny trus- og livssynslov, med tilhøyrande politikk for livssynsfeltet, blir Den norske kyrkja igjen utfordra: Skal ho støtte opp om likebehandlingskrava frå minoritetane, eller argumentere for den grunnlovsfesta folkekyrkja sin særlege status og spesielle behov? Vil kyrkja gå inn i ein open samtale med andre trus- og livssynssamfunn om desse vanskelege spørsmåla?

Men dette handlar ikkje berre om kyrkja. Eg er i det heile usikker på om trus- og livssynssamfunna aktivt søker samforstand i aktuelle religionspolitiske saker som (for eksempel) handlar om folkekyrkja si særstilling, finansieringsordningane, religion i skulen eller åndeleg omsorg i offentlege institusjonar. Skjer det ein horisontal dialog i desse sakene? Det gjer det nok, men ofte med utgangspunkt i annonserte lovendringar som styresmaktene kjem med og som trus- og livssynssamfunna så må ta stilling til. Her er det den vertikale logikken som rår og den religionspolitiske samtalen er i mindre grad noko som trus- og livssynssamfunna engasjerer kvarandre i – i horisontal dialog..

Kanskje har det blitt slik at trus- og livssynssamfunna mest passar sine eigne saker, i vertikale diskusjonar og forhandlingar med styresmaktene, og med samkøyring av interessene i regi av Samarbeidsrådet dersom det skulle vere sjanse for konsensus? Når det gjeld høyringssvaret frå STL i 2017 om ny finansieringsordning, var konsensus uaktuelt, og ein vart i staden samde om å vise fram usemja. Det er ein ryddig måte å gjere det på, der ein i vanskelege saker blir einige (inntil vidare) om å vere usamde. Dialog krev som kjent ikkje at ein blir einige, men at ein får større forståing for dei ulike partane sitt syn.

I Samarbeidsrådet er Den norske kyrkja berre ein av mange aktørar men kan i visse saker – som majoritetsaktør – gjere det vanskeleg å formulere felles interesser. Då får ein heller gjere greie for usemja. Det som synest klart, er at Samarbeidsrådet er

ein stadig viktigare arena for samtale og samhandling, der Den norske kyrkja må øve seg på å vere trussamfunn og ikkje berre majoritetsreligion.

Men kva skjer med dei bilaterale kontaktgruppene som Den norske kyrkja har med Islamsk råd, Det mosaiske trossamfund, Buddhistforbundet og Human-Etisk Forbund? Felles for dei fleste er at møtefrekvensen dei siste åra har vore relativt lav. Kvifor er det slik? Blir ikkje den horisontale samtalen mellom kyrkja og andre trus- og livssynssamfunn opplevd som heilt nødvendig? Og greier ein å bli ståande i samtalen også når synspunkta kolliderer – som når rabbinaren i Det mosaiske trossamfund (under fjorårets Operasjons Dagsverk) kritiserte kyrkja for å «demonisere Israel»³, eller når Human-Etisk Forbund i diskusjonen om ny trussamfunnslov på ny går laus på kyrkja sine privilegium?⁴

Generelt har det dei siste åra vore vanskeleg å få til felleserklæringar på tvers i kontroversielle spørsmål. Det verkar lenge sidan glanstida til kontaktgruppa for Mellomkyrkjeleg råd og Islamsk råd, då ein i perioden frå 2007-2011 vedtok banebrytande felleserklæringar om retten til å skifte religion, vald i nære relasjonar, og religiøs ekstremisme. Er det mogeleg å få til slike felleserklæringar om felles utfordringar i dag?

Nytt av 2019 er at Den norske kyrkja har reorganisert kontakten med dei muslimske trussamfunna og oppretta to ulike kontaktgrupper – ei med Islamsk Råd (som no fungerer igjen) og ei anna med Muslimsk Dialognettverk som vart etablert i 2017. Kanskje vil synleggjeringa av spenningar i det muslimske organisasjonsmangfaldet gi vitalitet til nye og gamle kontaktar?

Det avgjerande er uansett at slike dialogfora blir ein stad for relasjonsbygging og modig samhandling. Nettverket som dei etter kvart mange dialogfora (bilaterale og multilaterale) har skapt, har også gjort det naturleg å stå solidarisk saman når kriser skjer, slik vi sist såg det i samband med skytinga i moskeen Al-Noor Islamic Centre i Bærum.

3 «Dnk demoniserer Israel», Vårt Land 12. oktober 2018

4 «Folkekirke for de troløse», Vårt Land 13. september 2018

Samtidig som dei etablerte dialogfora held fram med nokså varierende aktivitetsnivå, ser vi at nye dialogarenaer har blitt opna. Ein viktig arena er Kirkelig dialogsentre som no er etablert i fleire byar og som har både kristne, muslimske og jødiske tilsette. Også lokale kontaktfora under Samarbeidsrådet eller i regi av lokal menigheiter blomstrar, i ein tillitsbyggande nabosamtale.

Vi ser også at unge aktivistar tar eigne, uformelle initiativ som då ei gruppe unge muslimar i 2015 slo ein «Fredens ring» rundt synagogen etter anti-jødiske terrorhandlingar i Paris og København.⁵ Det er verd å merke seg at nyare dialogfora – uformelle og formelle – gjerne også har ei langt betre kjønnsfordeling enn 90-talsinitiativa.

Så er det også mykje som tyder på at utdanningssektoren har blitt ein ny dialogarena. For det første må vi ikkje gløyme kor mykje dialogarbeid som skjer i skulen, i religionsfaga. Her blir religiøs og livssynsmessig forskjell normalisert, og rom opna for utforskande samtale om tru og livssyn. Her har Norge ein særleg ressurs med sine samlande religions- og livssynsfag (som ikkje så mange land har). Utfordringa no er at den pågåande fagfornyinga kan gi enda større rom for opnande dialog i religionsfaga.

For det andre har religionsdialog også blitt noko ein kan studere og kvalifisere seg til. Eit eksempel er prosjektet Dialogpilotene som er eigd av Kirkelig dialogsentre, Oslo bispedømmeråd, Human-Etisk Forbund og tre ulike moskear i Oslo. Dialogpilotene samarbeider med Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo om eit poenggivande dialogstudium.

Samtidig held fakultetet (med ei referansegruppe frå trus- og livssynssamfunna) fram med sitt faste etter- og vidareutdanningskurs for religiøse leiarar. På dette kurset, som har vore i sving sidan 2007) handlar det om menneskerettar, verdispørsmål, åndeleg omsorg og utfordringar til dialog.

5 «1300 mennesker dannet 'Fredens ring' utenfor synagogen etter ungt muslimsk initiativ». NRK 21. februar 2015 (<https://www.nrk.no/norge/1300-mennesker-dannet-fredens-ring-utenfor-synagogen-etter-ungt-muslimsk-initiativ-1.12222551>).

Visjonen er at det også skal kunne bidra til utvikling av ein felles profesjonalitet i det å vere religiøse leiar i eit pluralistisk samfunn.

På kursa for religiøse leiarar deltar også mange frå Den katolske kyrkja, dei ortodokse kyrkjesamfunna og protestantiske innvandrar-menigheiter som på denne måten blir sterkare involvert i den norske dialogrørsla. Gjennom slike utdanningstiltak gjeld det generelt at langt fleire blir involvert i trus- og livssynsdialog enn dei etablerte aktørane og dei engasjerte aktivistane.

Liknande kurstilbod er etablert i Kristiansand, i samarbeid mellom trussamfunna og Universitetet i Agder. Samtidig lanserer Det teologiske fakultet i 2019 eit nytt masterstudium i interreligiøst leiarskap, etikk og samtalepraksis.

Slik kan det som skjer i skulen, på høgskular og universitet vere med på å styrke den horisontale samtalen mellom barn, unge og vaksne. Den horisontale dialogen er nødvendig, enda meir enn den vertikale. For det er i den horisontale samtalen grunnlaget blir lagt for samhandling som kan gjere ein forskjell i det fleirreligiøse samfunnet.

Utviklingstrekk i den norske tros- og livssynsdialogen: Pluralisering, ritualisering og kompetansebygging

Det norske samfunn har med all tydelighet, i likhet med våre naboland, blitt et mye mer tros- og livssynspluralt samfunn de siste tiårene. Tros- og livssynsdialog i ulike former er en av måtene å møte denne utviklingen på. I slike dialoger kan vi si at deltakerne utforsker denne pluraliteten innenfra, ideelt sett som aktive med-tolkere og med-skapere av et intergrert pluralt samfunn. Et integrert samfunn er en sosial struktur der grupper ikke lever i parallelle virkeligheter uten kontakt med hverandre, men deler og tolker seg inn i en felles virkelighet. I dette bidraget skal jeg trekke fram tre trekk ved utviklingen av den norske tros- og livssynsdialogen som kommer til syne sett fra min situasjon. Jeg er lærer ved UiO for prestestudenter så vel som studenter fra andre tros- og livssynssamfunn og forsker på inter-religiøse relasjoner. Jeg er også dialogaktivist og dialogdeltaker, samt en norsk, hvit, middelaldrende kvinnelig luthersk prest.

Pluralisering

På samme tid som befolkningen har blitt mer plural når det gjelder tro og livssyn, tar også det politiske miljøet, media og myndighetene nasjonalt og lokalt dette innover seg sakte, men sikkert. Dette betyr at tros- og livssynsmangfoldet gjenspeiles mer enn før i politiske beslutninger og i samfunnsdebatten. Pluraliseringen som har skjedd og skjer gjelder også for tros- og livssynssamfunnene: Vi har nå flere ulike aktører

og stemmer innen religions- og livssynsminoriteter enn før i samfunnsdebatten, og flere organisasjoner. Nå har vi for eksempel to paraplyorganisasjoner for muslimske trossamfunn, mot tidligere kun en. Indre uenigheter i trossamfunn kommer oftere til uttrykk i offentligheten. Den norske kirke er, som alle NNN-lesere vet, ikke lenger en statskirke. Det betyr ikke nødvendigvis at Den norske kirke hverken har mistet særlig mye av sin makt eller sin betydning så langt, men det har likevel en stor symbolsk og potensielt viktig politisk betydning. Vi kan ikke utelukke at denne endringen av Den norske kirkes politiske status har vært med på å åpne det offentlige rom i større grad for andre tro- og livssynssamfunn.

Det virker som om også det vi kan kalle selve det tros- og livssynsdialogiske prosjektet er blitt pluralisert i større grad. Dette gjelder både hvem som deltar i dialogene, men også måten de organiseres på. Vi så det sist etter terrorangrepet mot Al-Noor-moskeen i Bærum i august i år. På Eid-feiringen dagen etter ble det spontant arrangert menneskelige kjeder rundt moskeer mange steder i landet som et uttrykk for solidaritet og støtte. Både lokale og sentrale deler av nettverk knyttet til Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL), menigheter i Den norske kirke og andre tok initiativ til dette. Langvarig dialogarbeid fra ulikt hold ser ut til å ha åpnet et handlingsrom der mange kan føle seg hjemme, en slags 'mainstream' diapraksis. Få sitter og venter på 'klarsignal' fra religiøst eller politisk lederskap for å etablere en solidaritetsaksjon eller en dialoggruppe. Dette er både en pluralisering og en demokratisering av tros- og livssynsdialogen. Lenge var det en uttalt kritikk at organisert tros- og livssynsdialog var forbeholdt ledere og dominert av akademikere. Nå ser det ut til at denne dialogen som lenge var for de få snarere har åpnet for engasjement hos de mange. Den norske kirke er fortsatt sentral i mange av dialogene, og gjennom etableringen av flere kirkelige dialogsentre har Dnk styrket sin satsning på tros- og livssynsdialog regionalt og lokalt. STL har blitt en tydeligere aktør både nasjonalt og lokalt, og sammen med økte ressurser og en imponerende satsning har STL sikret kontakt mellom grasrot og rikspolitikere, mellom Oslo og andre deler av landet. Det er minst to viktige utfordringer både STL og Dnk står oppe

i når de forvalter denne dialogen: Den ene er å unngå at tros- og livssynsdialoger etablerer egne virkeligheter der de som ikke er medlemmer i et tros- eller livssynssamfunn blir skjøvet ut av horisonten (det gjelder en økende gruppe i befolkningen), og det andre er å sikre at innsikter og erfaringer fra dialogene flyter tilbake til tros- og livssynssamfunnene slik at det former deres blikk på hverandre.

Ritualisering

Med ritualisering mener jeg ikke først og fremst at tros- og livssynsdialogen i seg selv er blitt ritualisert. I den norske konteksten er fortsatt grensene mellom tros- og livssynssamfunn stort sett betraktet som et nødvendig gode når det gjelder religiøse ritualer. Ritualer har grensesettende funksjoner og kan brukes til å markere hvem som er inkludert – og hvem som ikke er det. Det jeg tenker på er at ritualer som for eksempel kirkelige handlinger mer enn før har kontakt med den tros- og livssynsplurale virkeligheten. Flerreligiøse familier, doble tilhørigheter, mer komplekse tros- og livssynshistorier for det enkelte medlem i Dnk er ikke nye utfordringer, men omfanget de representerer er større enn før. Det trengs derfor mer systematisk arbeid med hvordan for eksempel ansatte i Den norske kirke kan møte slike utfordringer. Å bruke ritualer som en grensemarkør er ikke tilstrekkelig dersom man relatere til den enkeltes behov. Vi må reflektere over erfaring og praksis og etablere et språk der vi kan balansere den enkeltes behov med fellesskapets. Religionsteologien er en ressurs i dette arbeidet, men det er ikke et godt sted å begynne. Samtalen må starte i praksiserfaringer. Hverken den enkelte prest eller diakon eller den enkelte person eller familie som står i dette skal behøve å bearbeide erfaringene alene eller i skjul.

Kompetansebygging

Ved Det teologiske fakultet har vi i mange år arbeidet med kompetansebygging og utdanning av religiøse ledere. Kurset for «Religiøse ledere med utenlandsk bakgrunn» har siden starten hatt til sammen mer enn hundre deltakere fra hele landet. Kurstilbudet fortsetter siden interessen ikke ser ut til å minke.

Dette kurset har vært et etter- og videreutdanningstilbud, men det har vært mulig å fullføre det uten studiepoeng, slik at det har vært åpent for alle uansett studiekompetanse. Finansieringen kommer fra ulike departementer. I en evaluering av kurset noen år tilbake uttrykte mange deltakere at de hadde hatt stor nytte av kurserfaringen, av å skape nettverk gjennom kurset og at de hadde en opplevelse av å bli myndiggjort og ansvarliggjort i sine ulike roller som ledere gjennom å delta.

Fra høsten 2019 har vi utvidet det kompetansebyggende tilbudet med en ordinær master: «Lederskap, etikk og samtalepraksis». Som alle andre mastere ved UiO er den åpen for alle som fyller kompetansekravene - så lenge det er plass. Målgruppene er studenter fra andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirke. Dette kan være studenter som ønsker en grunnkompetanse innen masterens undervisningsfelt, som ønsker en sterk mangfoldskompetanse generelt på tro- og livssynsfeltet og som kan tenke seg å være «chaplains» i offentlige institusjoner og opparbeide seg kvalifikasjoner rettet mot det.

Masterprogrammet inkluderer en seks ukers veiledet praksisperiode i en institusjon eller en tros- og livssynsorganisasjon. I praksisperioden vil prester med bakgrunn i ulike prestetjenester fra Den norske kirke trekkes inn som en viktig veiledningsressurs.

En masteroppgave på 30 studiepoeng ligger inne i programmet. Studieopplegget har noen særtrekk: Det legges opp til et integrert forhold mellom teori og praksis i all undervisning. Det teoretiske grunnlaget for masteren er ikke en enkelt teologisk eller livssynsmessig tradisjon, men en hermeneutisk dialogfilosofi som også preger pedagogikken. Tros- og livssynsmessig mangfold mellom studentene og mellom lærere skal utforskes, utfordres og fortolkes gjennom en dialogisk undervisningsform. Lederskap og samtalepraksis ('chaplaincy') blir faglig relatert til hverandre, slik at lederskapsundervisningen også knytter seg til en dialogisk forståelse. Det er tre religiøse og en livssynstradisjon som får spesiell oppmerksomhet i masterprogrammet: Islam, buddhisme, kristendom og human-etikk (sekulær livssynshumanisme). Det er

allerede etablert egne emner i islamsk omsorgsarbeid, buddhistisk omsorgspraksis og filosofisk praksis, og vi vil få på plass et par nye emner som er konfesjonelt preget etter hvert. Balansen mellom fellesfokus og særfokus på enkelte tradisjoner er bygget inn i masteren, og målet er at dette til sammen skal gi både en generell og en noe mer spesifikk konfesjonell utdanning. Både kritisk refleksjon og felles kunnskapsetablering passer godt sammen med den dialogiske profilen masteren har. Den vil ikke kunne tilby en full utdanning innen for eksempel spesialisert klinisk sjelesorg eller for buddhistiske eller muslimske lærde. Dersom studentene har disse målene, må de ha slik utdanning fra tidligere eller ta den i etterkant av studiet på TF. Vi tror likevel masterstudiet vil kunne ha mye å bidra med når det gjelder å tilrettelegge for å utvikle ny og svært nødvendig kompetanse i norsk sammenheng.

Masteren «Lederskap, etikk og samtalepraksis» har allerede fått mye oppmerksomhet og har blitt politisk og faglig feiret ved en storslått åpningsmarkering i gamle festsal ved UiO (11.mars i år). Søker tallene har vært gode, og mye ligger til rette for at vi faktisk får til et kunnskapsmessig og demokratisk løft der også personer utenfor Den norske kirke kan kvalifisere seg til arbeid som tros- og livssynsledere og 'chaplains' på universitetsnivå. Dette kan komme til å endre utdanningssituasjonen på tros- og livssynsfeltet og sikre sterkere kontakt mellom prestestudenter og studenter som sikter mot (eller allerede jobber innen) religiøst og livssynsmessig leder- eller 'chaplancy'-arbeid. Kanskje vil det også være spennende for prestestudenter å ta et kurs eller to som er forankret i en annen tros- eller livssynstradisjon? Parallelt med den nye masteren arbeider Det teologiske fakultet med å utvikle nye emner innen islamske teologistudier.

Internasjonalt samarbeid og bidrag fra norsk kontekst

Ved flere tidligere monoreligiøse teologiske institusjoner for høyere utdanning i Europa og Nord-Amerika skjer det samme som ved TF: Man utvider kunnskapsgrunnlaget og perspektivet i forskning og utdanning til å inkludere andre religioner. Inkluderingen av sekulær livssynshumanisme er spesielt for TF.

Det gir sterk mening i den norske konteksten og viser kanskje hvor tett forbundet denne faglige satsningen er preget av den norske dialogscenen. Både i den norske tros- og livssynsdialogen og i kompetansebyggingen som er knyttet til denne har vi mye å lære av utenlandske kolleger og partnere – men vi ser også at norske dialogerfaringer har viktige bidrag til fagfeltet.

Didrik Söderlind
forfatter og rådgiver i Human-Etisk Forbund
didrik.soderlind@human.no

19

Stian Kilde Aarebrot
forfatter og areopagosprest
daglig leder i Etter Kristus
sa@etterkristus.no

Presten og ateisten snakker om tekstene for Bots- og bønnedag

En dialogisk brevvutveksling mellom Stian Kilde Aarebrot og Didrik Söderlind, også kjent som "presten og ateisten" (Bok med samme tittel, Vårt Land forlag/Humanist forlag, 2015), om tekstene for Bots- og bønnedag.

Mika 7,18–19 Du skal kaste våre synder i havet
2 Kor 13,5–8 Ransak dere selv
Luk 15,11–32 Den bortkomne og hans bror

9. juli 2019

Hei Stian!

Håper alt er bra.

Da rir Presten og ateisten igjen, dette skal bli en artig utfordring å ta fatt på. Takk for at du valgte tekster for oss, for en som aldri har vært kristen er dette med kirkeåret ikke noe jeg har helt kontroll på. Så det er interessant å få et innblikk i hvordan dette fungerer, og møte Bibelen som arbeidsredskap.

Da jeg var med og evaluerte andaktene for NRK i 2015 oppdaget jeg at de andaktene jeg likte best er de som både var mest og minst kristne.

Jeg synes nemlig en andakt eller preken er best når den ikke hykler med hva den er. Presten, pastoren eller predikanten er ikke bare der som seg selv, men som en som formidler Guds ord. Så finnes det selvfølgelig mange måter å gjøre dette på, fra den latinske messens fastlagte form til pinsepredikantens løserer snipp. Alle med sine styrker og svakheter.

Samtidig er prekenen best når den ikke bare henvender seg til menigheten. Joda, noen ganger må man nok ta opp ting som angår de allerede frelste, men mye av det kristendommen lærer er utfordrende og interessant for alle mennesker.

Kort sagt: Jeg liker en preken best når den har et tydelig kristent preg, men man ikke trenger å være kristen for å sette pris på den.

Historien om den bortkomne sønnen er vel en av kristendommens mest kjente, så jeg tør ikke ta mål av meg til å tilføre den noe nytt. Men la meg prøve ved å lese den i lys av Matteus 25: «Sannelig, jeg sier dere: Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg».

Hvem er «disse mine minste søsken» i fortellingen om den bortkomne sønnen? Hvem er de mest vergeløse, de mest umælende, de man lettest overser? Min påstand er at det ikke er faren, sønnen eller brødrene, men gjøkalven som skal slaktes.

Man trenger formodentlig ikke å være militant veganer for å se at de er noe ironisk i det å ta livet av noen annens sønn (eller datter) for å feire at man har fått igjen sin egen sønn.

Dette bringer meg til et av mine største ankepunkter mot kristendommen: At den setter mennesket i en helt ekstrem særstilling. Dyr er ikke en gang verdig en ettertanke. Herredømmetanken som ligger i kristendommen fra Skapelsesberetningen av har gjort at kristenheten har sett på ikke-menneskelige dyr som noe man kan skalte og valte med som man vil.

Industrielt dyreoppdrett er noe av det frykteligste ved vår sivilisasjon, og samtidig en sentral pådriver i miljøkrisa som truer.

Når det er sagt, er dette et av de største ankepunktene jeg har mot mitt eget livssyn også. Humanister (og andre ikke-religiøse) har ikke vært stort bedre enn de kristne.

Som humanist er jeg enig med kristne i at mennesket står i en særstilling. Men jeg synes denne særstillingen har fått for mye preg av opphøyethet, og litt for lite *noblesse oblige* – det ansvaret som følger med makt.

Jeg velger å hoppe bukk over Mika, som for meg blir litt for kristen-internt. Litt for rettet mot de allerede frelste. I stedet går jeg rett til Paulus, hvis tekst jeg oppfatter som en refleksjon over menneskets iboende utilstrekkelighet. Og den treffer meg midt i mellomgulvet, her jeg sitter og maner til empati med verdens gjøkalver iført støvler laget av kalveskinn.

Så jeg har ingen enkle oppskrifter her jeg heller. Men våre respektive livssyn har en felles utfordring her. Hva er dine tanker om dette? Er jeg på jorden?

Hilsen din venn
Didrik

17. juli

Kjære Didrik

Ja, da var vi på skriver'n igjen, omtrent fem år siden sist. Jeg har absolutt savnet denne måten å bruke tid sammen, så hurra!

Og en ting er i alle fall sikkert: Prester burde hatt minst en ateist hengende over skulderen sin når de skriver prekener, for makan til friske øyne å se bibelteksten med! Det har aldri slått meg at den stakkars gjøkalven skulle hatt et ord med i laget den og.

Ja, våre livssyn har en felles utfordring når det kommer til vårt forhold til dyr. Nå skal det sies at på dette feltet, som stort sett alle andre felt, er kristne splittet i både syn og praksis. Jeg er akkurat på Korsveifestivalen nå, og her rusler det rundt en ganske stor ansamling av kristne veggiser, ofte både begrunnet i miljøvern og

dyrevelferd. Ikke er dette så nytt heller. Det fortelles om fordums munk og nonner som ikke spiste dyr, men heller pratet med dem.

Interessant nok både starter og slutter bibelen med en veggisvisjon - først etter syndefallet begynner slakten.

Du nevner de flotte kalveskinnskoene dine. Ja, vi sitter alle i glasshus, vi er jo alle syndere, men la oss kaste litt stein allikevel. Verden blir altfor kjedelig om urent trav skal diskvalifisere oss fra å snakke om rett og galt. Som du sikkert vet har jeg flere ganger slått noen slag for å snakke mer om synd, for om vi ikke reflekterer over våre tilkortkommenheter blir det også vanskelig å forsøke å gjøre noe med dem. Vi kan jo faktisk endre oss.

Og selv om vi nesten har fjernet begrepet synd har det ikke gjort en eneste synder mindre syndig. Lysten til (og ettergivendheten for) det onde i våre hjerter er en realitet enten vi tror på Jesus, Allah eller «mennesket i sentrum». En kalv slutter jo ikke å være kalv om vi kaller den noe annet.

Så kan jeg forstå at ordet synd kjennes for religiøst til at ateister kan ta ordet skikkelig i eie. Men du mener jo kristendommen er for interessant til at kristne skal ha den for seg selv. Så kanskje også syndsbegrepet?

Hva tenker du om det? Eller kanskje mer interessant: hva tenker du om dette med en gud som «tar bort skyld og tilgir synd»? For det er jo en rimelig sentral del av både historien om sønnen og den kristne troen generelt. Du har jo snakket om at du av og til går til skrifte hos en munk. Jeg gjør det jeg og innimellom, og målet er alltid både å få tilgivelse, tømme meg for dritt, og få noen gode øvelser for å ta tak i problemene. Er det også slik for deg?

Hilsen n'Stian

22. juli

Hei igjen, og takk for Stians første brev til ateistene på en stund!

Jeg stiller som du vet gjerne opp som skulder-ateist. Men om jeg skal sitte på skulderen krever vel fortellertradisjonen fra tegnefilmene at jeg enten stiller utkledd som engel eller smådjevul? Hva foretrekker du? Og hva skal du ha på deg når jeg bruker deg som skulder-kristen?

Det overrasker meg ikke det minste at det var veggiser på Korsvei. Jeg var på Oase forrige uke, og der var utvalget av veggismat lik null. Men sånn er det jo med de kristne: De følger den samme frelseren og leser den samme hellige teksten, men kommer til veldig forskjellige konklusjoner. Slik er det jo med alle livssyn.

Jeg er som du vet skeptisk til syndsbegrepet. For meg er det for tett knyttet til ting jeg ikke synes er syndig i det hele tatt. Som det å ta seg en håndjager eller forelske seg i en av samme kjønn. Litt svogerforskning på Twitter viser at jeg ikke er den eneste ikke-kristne som assosierer slik heller; av nesten tusen respondenter på en svært uvitenskapelig avstemning svarte 70 prosent at de også assosierte til samboerskap, homofili og sex generelt.

Jeg vet at kristendommen handler om uendelig mye mer enn om hva vi mennesker gjør med tissefantene våre, men kristne har et pr-problem. At verdens største kristne trossamfunn har satt en slags verdensrekord i hykleri ved å fordømme likekjønnet kjærlighet samtidig som de har beskyttet barneovergrepere, har ikke hjulpet.

Dette sier jeg ikke for å godte meg, jeg er oppriktig lei meg for dette. For slik det parlamentariske demokratiet trenger forskjellige partier for å fungere, trenger livssynssamtalen et mangfold av stemmer. Jeg sitter akkurat og lager foredrag til Humanistisk Ungdoms sommerleir der jeg skal snakke om de gangene kristne hadde rett og humanister tok feil.

Den delen av syndstanken jeg synes fremdeles fungerer er arvesynden. At vi mennesker ikke er perfekte, men feilbarlige, simpelthen fordi vi er mennesker. Dette er en kristen tanke jeg har stor sympati for og som jeg tror er fin i en tid der mange streber etter perfeksjon.

Jeg tok nettopp et nytt blick, med friske øyne, på det Mika sier om herren som skal kaste våre synder ned i havets dyp. Og nå virker det plutselig mindre kristen-internt! Jeg merker at jeg ofte når jeg leser hellige tekster oversetter dem til et slags verdslig språk for meg selv. Om jeg oversetter Mika på denne måten sitter jeg igjen med et budskap om forsoning som man ikke trenger tro på Jesus for å ta til seg.

Jeg skriver dette den 22. juli, en dag som alltid er tung for meg og som alltid får meg til å søke mot fellesskap. Kanskje vi kan finne måter å ta i mot hverandre på måter slik det ble gjort med den bortkomne sønnen, men forhåpentligvis på en måte som gjør at det går med litt færre kalver.

Med hilsen din (dyre)venn

6. august

Gode Didrik.

Takk for invitasjonen som skulder-kristen. Tar gjerne på meg en skikkelig cassock, sånn som tidenes mørkemann på lerret, han presten i Carnivale, har på seg. Så lover jeg blunkefjes i blant.

Ja, det er jaggu ikke få tolkninger av bibeltekster ute og går her i verden. Vi leser Bibelen med ulike briller, prester, ateister, og ja, i grunn ethvert menneske som leser. En av utfordringene er å klare å se enhver tekst som en del av helheten, fremfor å lese som høna – plukke litt her og der.

At kristne har et pr-problem når det kommer til syndsbegrepet (og mange andre begreper) er hevet over tvil. Jeg vil allikevel ikke konkludere med å kaste begrepene på over bord. Men syndsbegrepet må nok innom både avrusning og rehabilitering før det er klar for et velfungerende liv ute i samfunnet.

Ideen om at vi alle er syndere, at vi alle er i samme båt, er en tanke som burde kunne forene langt mer enn den gjør. At vi kristne stadig tas på fersken som dobbeltmoralister er selvfølgelig mest tragisk, men jeg tenker også at slike avsløringer faktisk bekrefter dogmet om arvesynden – vi tryner alle! Uten at det skal være noen unnskyldning for ikke å ta seg selv i nakken og gjøre så godt en kan. Vi kan ikke snakke om synd uten å snakke om tilgivelse, bot og bedring. Disse fire ordene er henger uløselig sammen. Alt dette er jo med i historien vår: Sønnen erkjenner synden, lover bot og bedring, men får en uforbeholden tilgivelse i form av bamseklem og klaveslakt – ja, så var det kanskje farens tur til en gang å innse at all den slaktingen burde opphøre, at neste gang en sønn kom angrende hjem skulle han by på bønnestuing og linsesuppe til både folk og fe.

Takk for skiftet!

Din venn Stian

Muslimsk-kristen bønnetekst for valget

For mange muslimer og kristne er bønn viktig. Vi ber ofte om de samme tingene og vi ber med mange av de samme ordene og formuleringene. Kontaktgruppen mellom Muslimsk dialognettverk (MDN) og Mellomkirkelig råd (MKR) har på de siste møtene hatt samtaler om bønn i våre to tradisjoner. Gruppen har også samtalt om muslimsk og kristent samfunnsengasjement og -deltagelse. På møtet som ble avholdt i august delte muslimer og kristne i gruppen bønner med hverandre som de hver for seg hadde utformet for det forestående kommune- og fylkestingsvalget mandag 9. september. Samtalen omkring bønnenes innhold var naturlig nok også sterkt preget av terrorangrepet i Al-Noor Islamic Centre i Bærum.

Bønnene hadde samme preg og de samme anliggender i sin påkallelse av Gud. På møtet ble det derfor enighet om å utforme en felles bønnetekst basert på de muslimske og kristne forslagene. Men kan vi be sammen? Er det samme Gud vi adresserer i våre bønner? Vi ber som kristne mange av de samme bønner som jøder ber. Hvorfor ikke da også muslimer? Kontaktgruppen gikk ikke inn i denne diskusjonen, men fokuserte på at det faktisk var mulig å utforme en felles tekst. Vi kan bruke de samme ordene når vi ber til Gud, vel vitende om at vi har ulike gudsbilder og derfor legger ulikt innhold i noen av ordene.

Teksten synliggjør at vi har svært mye felles i våre henvendelser til Gud: Vår takk, våre bekymringer og våre håp. Valget er over når dette tidsskriftet når ut til sine lesere, men bønneteksten synliggjør at trosdialogen også når inn i vår henvendelse til Gud gjennom bønn.

Bønn for valget

Gode Gud, Giveren og Opprettholderen av alt!

Vi ber for kommune- og fylkestingsvalget som nærmer seg. Takk for alle som er villige til å ta politisk ansvar i samfunnet.

Herre, du har lært oss gjennom dine profeter at vi er gitt privilegier og ansvar som vi skal forvalte rettferdig og til beste for samfunnet. Hjelp oss alle til å leve som gode medmennesker og medborgere.

Gud, lær oss å forvalte ansvaret for vår jord og for mangfoldet du har skapt på en god måte. Lær oss å se på forskjeller mellom mennesker som fargene på blomstene i en vakker hage. Gi våre politikere innsikt og vilje til å verne og utvikle mangfoldet i vårt fylke og vår kommune.

Herre, vi ber om at tros- og livssynsfriheten fortsatt må få rom, og at mennesker med ulikt ståsted kan møte hverandre med respekt. Vi ber om styrke og mot blant våre politikere til å velge et språk som motvirker hat og ekstremisme.

Gud, du som er fred og som gir oss fred, la din visdom og kjærlighet bo i våre hjerter.

(Gud, vi ber/ Amen).

Muslimsk dialognettverk (MDN) og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke (MKR) møtes til samtaler i en kontaktgruppe med åtte deltagere, fire muslimer og fire kristne. I tillegg kan gjester inviteres inn på møtene i kontaktgruppen. Kontaktgruppens medlemmer er fra MDN: Djamel Selhi, Basim Ghozlan, Yasmine Fatima Angell Morchid (sekretær fra muslimsk side), Aziz Ahmedovic. Medlemmene fra MKR er: Sunniva Gylver, Erhard Hermansen (med fra Norges Kristne Råd), Anne-May Grasaas, Steinar Ims (sekretær fra kristen side).

Tekstgjennomganger

18. søndag i treenighetstiden

13. oktober 2019

Salme 38,10–16	Herre, du ser hva min lengsel er
1 Joh 4,11–16	Gud er kjærlighet
Mark 1,40–45	Den spedalske mannen

Spedalskhet, isolasjon og fellesskap

Dagens tekststykke er litt overraskende sammensatt, med store følelsesmessige sprang. Vi starter i en klagesalme, løftes deretter opp av kjærligheten i 1. Johannesbrev, før vi ender i Markus' fortelling om en spedalsk mann som ber Jesus om helbredelse.

Spennvidden i tekstene får meg til å tenke på mønsteret med *orientation, disorientation, reorientation*, som Walter Brueggemann skriver om i *Spirituality of the Psalms* (2001). Dette mønsteret finner vi også i miniversjon i utsnittet til denne dagens klagesalme. Den starter tillitsfullt: *Herre, du kjenner min lengsel, mitt sukk er ikke skjult for deg*. Deretter følger vi salmistens klage over fysisk eller psykisk sykdom, i tillegg til fiender. *Venner og de som står meg nær, holder seg borte fra min plage, mine nærmeste holder seg på avstand. De som står meg etter livet, setter snarer for meg. De som vil meg vondt, snakker om å skade meg, de grunner dagen lang på svik*. Situasjonen har noe Jobsk over seg. Dette er et menneske som er blitt rammet av selve livet, men også av menneskene rundt seg.

Jeg synes det er litt deilig når tekstrekka inneholder en skikkelig klagesalme. Vi blir påminnet om at Bibelen også gir oss rom for håpløshet, en anerkjennelse av at ikke alt må være på stell i livet, bare fordi vi tilfeldigvis er kristne som har kommet oss opp av senga og til en kirke en søndag morgen. Kanskje sitter det folk i kirkebenken som har fylleangst etter gårdsdagen, kanskje noen har kjærlighetssorg, kanskje noen nylig har fått en alvorlig sykdomsdiagnose. Kanskje er man glad og frisk, kanskje er man nyforelska, kanskje sitter det søte dåpsbarn i kirka som pludrer og smiler. Men av og til er det under lesningen av klagesalmen at man nikker gjenkjennende i kirkebenken, mens man heller retter blikket mot skoene sine enn mot dåpsfølgene.

Kanskje tenkte Kirkerådet at de måtte kompensere litt for denne tungheten, trøste oss og løfte oss opp igjen, når de gav oss 1. Johannesbrev rett etterpå. *Mine kjære, har Gud elsket oss slik, da skylder også vi å elske hverandre.* Det er kanskje litt utopisk, dette kjærlige kristne fellesskapet som beskrives, men det er altså dette vi skal strekke oss etter. Vi skal elske vår neste. Vi skal fremelske fellesskapet.

Dagens pretekst handler om spedalskhet, en smittsom sykdom som man i gamle dager ikke hadde andre midler mot enn isolasjon av de syke. Redaksjonen var inne på flere spor når vi diskuterte denne teksten. Vi spurte for eksempel en ekspert fra Lepramuseet i Bergen. Spedalskhet er jo ikke så langt tilbake i historien som vi kanskje tror. På nettsidene sine skriver museet: *Den norske leprahistorien er en del av en global historie, om en sykdom som gjennom sitt sterke stigma har ført til utstøtelse og fornedrelse for mange millioner mennesker. Fra omkring 1850 til 1900 var Bergen en internasjonal leprahovedstad, med tre leprasykehus og den største konsentrasjonen av pasienter i Europa.* Lepramuseet ligger forøvrig i det gamle St. Jørgens hospital, oppkalt etter St. Georg, skytshelgenen for spedalske. Museet har bevart sykehusmiljøet slik det var på 1700-tallet, og er et kulturminne vel verdt et besøk.

I perioder hadde hospitalet en egen prest. Det må mildt sagt ha vært en vanskelig stilling å rekruttere til. Den første presten

deres, Just Olafsen, ble visstnok *indsat til hospitalsprest paa den maade, at han fik lov til at lægge sig derind mod at overtage sjælesorgen for de syge*. Å legges inn som leprapasient innebar ofte å ta farvel med samfunnet for resten av livet. Mange av pasientene levde på hospitalet i mange tiår. Det var forskjellig praksis blant leprasykehusene på hvor strengt isolert pasientene var, men et viktig prinsipp for å bekjempe sykdommen var å begrense nærkontakten med friske.

Også i bibelsk tid var det vanlig å ha egne bosetninger for leprasyke, og forskjellig tiltak for å varsle friske om å holde seg på avstand. Det var mye overtro rundt sykdommen, og spedalskhet var tett forbundet med synd og skam. Man trodde lenge at sykdommen var arvelig. Det revolusjonerende ved behandlingen ved St. Jørgens hospital var at overlege Georg Armauer Hansen påviste at sykdommen var forårsaket av en bakterie, og at sykdommen smittet gjennom det. Dermed kunne man ta vitenskapelig baserte forhåndsregler for å unngå smitte, og man fikk fjernet stigmaet mange pårørende levde med. Hansen fikk også opprettet et pasientregister for leprapasientene, som ga mulighet for ytterligere forskning. St. Jørgens hospital forble et viktig kunnskapssenter for lepra. De to siste innlagte pasientene døde i 1946.

I nyere tid har vi også hatt andre sykdommer som førte til isolasjon for ofrene. Før forskerne fant ut hvordan HIV/AIDS smittet, ble de rammede på mange måter behandlet som spedalske. Les for eksempel Jonas Gardells *Tørk aldri tårer uten hansker*.

Ingen av disse sykdommene er helt utryddet, selv om vi har legemidler som kan holde dem i sjakk. Mange HIV-positive opplever fortsatt stigmatisering. Spedalskhet kan kureres, men er fortsatt utbredt i fattigere deler av verden.

I dagens tekst hjelper Jesus den spedalske tilbake igjen fra utenforskapet. Vi har kanskje ikke så mange spedalske i menigheten vår, men vi kan likevel finne inspirasjon til vårt eget virke. Hvis vi skal snakke om spedalskhet på en måte som treffer

menigheten vår i dag, kan vi gjerne trekke frem psykisk sykdom. Kanskje er dette vår tids metaforiske spedalskhet? Depresjon og sosial angst får mange til å trekke seg vekk fra samfunnet, og når man først har isolert seg, kan det være vanskelig å våge seg ut igjen. Et av samfunnsoppdragene våre som diakonal kirke, det er å få folk til å våge seg ut av isolasjon igjen. Gi ensomme et nettverk, et sted de kan høre til. Hvordan kan vi gjøre terskelen lavere for å engasjere seg? Hvordan kan vi bruke gudstjenesten og kirkerommet som en arena for å bygge fellesskap? Hvis vi har kirkekaffe etter gudstjenesten, vil man føle seg velkommen om man kommer til menigheten for første gang? Hva gjør vi for at alle skal føle seg velkommen og inkludert? Hvordan annonserer vi kirkekaffen? Har vi kanskje en frivillig som kan ta særlig ansvar for å hilse på nye, og som kan introdusere de for andre i gruppen? Det skal ofte så lite til for å føle seg sett.

Husk litt ekstra på de ensomme denne dagen!

Salmeforslag

416 Du Far og Herre

586 Fylt av glede over livets under (dåp)

679 Du viste oss veien til livet

677 En bønn er gjemt i hjerteslagets rytme

615 Vi bærer mange med oss (nattverd)

656 Kjærleik er gleder

19. søndag i treenighetstiden

20. oktober 2019

1 Sam 3,1–11 Herren kaller Samuel
1 Kor 9,19–23 Alt gjør jeg for evangeliet
Luk 9,57–62 Jesus krever alt

Denne søndagens evangelietekst har fått tittelen “Jesus krever alt”. Teksten har en lang og fascinerende fortolkningstradisjon. Augustin, Luther og mange samtidsfortolkere fastholder at teksten er en disippeltekst; en tekst som sier noe om hva det vil si å følge Jesus. Det er ikke rart, gitt tekstens tydelige kall og radikale krav. Men, det kan fort bli livsfjernt å dra tekstens budskap ut av sin kontekst; og stille den som krav til oss som møter den med våre erfaringer og fortellinger. Er hjemløshet, det å melde seg ut av samfunnet og forlate alle relasjoner og ansvarsoppgaver, beskrivende for det å følge Jesus? Jeg tror dette er en lite fruktbar lesning. I stedet kan teksten fortelle oss noe om virkeligheten for en gruppe jøder fra utkant-Galilea i det første århundre, som skal reise til Jerusalem for å forfølges av den religiøse eliten og se sin leder korsfestet av imperiets overmakt. Det er av betydning hvor teksten er plassert; midt mellom at Jesus setter ut på reisen til Jerusalem (9:51) og at han sender ut de sytti (10:1). Reiseberetningen brukes for å beskrive de ti kapitlene mellom Luk 9:51 og 19:47, hvor Jesus er på vei fra Galilea til Jerusalem, og reisemotivet understrekes i innledningen til denne perikopen (9:57): “mens han gikk langs veien”. Når Jesus vender sitt ansikt mot Jerusalem og legger ut på reise, er det en reise han ikke skal komme tilbake fra. Jesus vender aldri ansiktet mot Nasaret igjen. For å fortelle leseren om alvoret i det som nå skjer, bruker Lukas tre $\chi\rho\epsilon\iota\alpha$ -enheter som umiddelbart

setter stemningen hos de som ønsker å følge ham på reisen, og for oss som leser teksten. $\chi\rho\epsilon\iota$ er en antikk sjanger: I stedet for at leseren (gjærne en student) blir presentert for en historie, blir hen servert en setning som konsist uttrykker visdommen eller kjernebudskapet i en historie eller fra en bestemt person. Altså, Lukas gir leseren tre visdomssetninger i stedet for en fortelling, og gir oss derved noen tolkningsnøkler til å forstå det som nå følger i evangeliefortellingen. De tre $\chi\rho\epsilon\iota$ -enhetene sier noe om hva det vil si å følge Jesus på reisen mot Jerusalem. Den første understreker den usikre livssituasjonen som venter dem utenfor hjemtraktene, noe disiplene allerede har kjent på da de ble avvist i en samaritansk landsby (9:52-56). Revene har hi og fuglene har reder, men menneskesønnen og de som velger å følge ham kan ikke regne med et sted å hvile hodet. Den andre beskriver viktigheten av å nå skulle forkynne Guds kongedømme. En av de som følger Jesus spør om han ikke først kan få gravlegge sin far, før han legger ut på reisen. Da sa Jesus til ham: «La de døde begrave sine døde, men gå du av sted og forkynn Guds rike.» Selv gravferdsritet, som i en antikk jødisk kontekst var uunnværlig, kan ikke måles med den oppgaven som nå ligger foran disiplene. I den tredje sier Jesus at for dem som har lagt hånden på plogen – tatt fatt på arbeidet og lagt ut på reisen – så er det allerede for sent å ta avskjed med sine nærmeste. En siste avskjed ville være avgjørende for å videreføre ansvar, eiendom og etterlate seg et testamente, slik Jesus selv gjør fra korset i Johannesevangeliet. Allerede her presenteres den nye virkeligheten som skal følge disiplene til Jerusalem og videre derfra etter at Jesus har forlatt dem. Denne virkeligheten er usikker og farlig, og disiplene rykkes abrupt ut av det livet de har levd til nå, uten mulighet til å gjøre de nødvendige forberedelser dersom de skulle dø på reisen.

Det er en lignende usikker virkelighet Paulus beskriver når han i korinterbrevsteksten skriver at “alt gjør jeg for evangeliet”. Som fariseer fra Tarsus har også Paulus forlatt det livet han kjente for å forkynne evangeliet, i denne anledning til menigheten i den romerske byen Korint. Tekster fra 1 Kor 8-10 er ikke så enkle å eksegere og preke over, dersom man tar konteksten av alle tre kapitlene på alvor. Paulus skriver til en splittet menighet om hvorvidt de skal spise offerkjøtt eller ikke. Det er tydelig at de

første husmenighetene i Korint sliter med å finne ut av hvordan de skal ta stilling til en tradisjon, et måltid og en viktig sosial begivenhet, nå som de ikke lenger tilber i tempelet til Demeter, Asclepius og Persefone. Det å ha mottatt evangeliet har medført at korinterne ikke lenger deltar i sentrale fellesskapsarenaer. Måltidet var også konstituerende for fellesskapet i antikken, og offerkjøtt var noe folk fra alle sosiale lag kunne spise. Skulle menigheten droppe antikkens fredagstaco for å holde seg til den nye skikken? I likhet med lukasteksten kan vi se for oss noe av det som var virkeligheten for de første Kristus-etterfølgerne, nemlig å rives ut av det livet som før hadde vært, for å gi alt for evangeliet. Vi kan leve oss inn i tekstene og kanskje kjenne på noe av det som var realiteten for disse menneskene. En ny sosial virkelighet preget av utrygghet og utenforskap. Samtidig aner vi også et mot til å legge ut på nye reiser og ta steget inn i en ukjent fremtid. Midt i en turbulent hverdag leser vi om mennesker som tør å begi seg ut i det fremmede, med håp om at noe annerledes kan skje.

Mot til å møte det ukjente er avgjørende også i teksten om Herren som kaller Samuel. "I de dager kom det sjelden ord fra Herren, og av syner var det få". Teksten forteller oss to ting om situasjonen i fortellingen; at det sjeldent kom ord fra Herren, og at det var få syner. Den forteller oss også to ting om karakterene våre; at Eli var så gammel at han ikke lenger kunne se, og at Samuel enda ikke hadde hørt Guds ord. Dersom Gud skulle åpenbare seg for folket, manglet både Eli og Samuel nødvendige deler av sanseapparatet. Allikevel svarer Samuel Herren den tredje gangen han vekkes om natten. "Tal, din tjener hører!" Et av mine salmeforslag til denne søndagen er "Alltid freidig når du går". Den minner meg om situasjonen jeg lever meg inn i når jeg leser om disiplene, om Paulus og korinterne, og om Samuel og Eli. Det å lytte for en som aldri har hørt, det krever mot. Disiplene er modige når de forbereder seg på å etterlate hele sitt liv, uten noe form for sikkerhetsnett. Det å ofre sine sosiale nettverk for troen på evangeliet, og i ytterste konsekvens være villig til å legge ned sitt liv for det man tror på, det forutsetter et mot som kan være vanskelig å forestille seg. Våre hellige tekster handler om modige mennesker, og kirken vår står på skuldrene til mange flere. Tekstene for denne søndagen tar meg til historiene om alle som

har kjempet og dødd for det de tror på. Til alle som i dag fortsatt blir forfulgt for sin tro. Og de minner meg på alle de modige menneskene som har åpnet dørene for alle dem som kirken så lenge har holdt på utsiden. Evangeliet er på mange måter historien om en mann som kjempet for de som ble holdt nede og utenfor, og som forkynte en annen mulig virkelighet for dem. Det er fortellinger om følgesvenner som ofrer alt for en ukjent mulighet, og det er fortellinger om de første kristne som kalles til å gjøre alt for evangeliet om Jesus. I dag trenger vi mot til å møte nye utfordringer. Skogen brenner, isen smelter og vi ødelegger livsgrunnlaget til livet på jorda. Mennesker drives på flukt på grunn av vår rovdrift på naturen. Vi er nødt til å legge ut mot nye, ukjente muligheter, og vi trenger mot til å ofre noe av det som tidligere har vært kjent og kjært.

Salmeforslag

- 415 – Alltid freidig når du går
- 567 – Herre, tal, din tenar lyder!
- 615 – Vi bærer mange med oss
- 738 – Noen må våke

Bots- og bønnedag

søndag 27. oktober 2019

Mika 7,18–19	Du skal kaste våre synder i havet
2 Kor 13,5–8	Ransak dere selv
Luk 15,11–32	Den bortkomne og hans bror

Bots- og bededag er søndagen du bør unngå å gå i kirken, med mindre du stoler på predikanten. Og hvis du må holde preken: Stoler du på din egen teologi? Det er på tide å komme seg ut av fornedrelsen i grisebingen. Det er på tide å reise seg fra møkka, slutte å være som en gris blant griser. Å reise hjem, det betyr å ta sin plass i fellesskapet, med den verdighet som bør tilkomme sønner og døtre. Men først må vi se oss rundt i grisebingen, før vi kan komme til oss selv.

Vi kan så lett fordreies til å tro at en individuell syndserkjennelse fører til god mental hygiene. Tilsigelsesordene etter nattverden kan frigjøre oss fra inderlig matring, men hjelper den oss ut av selvopptattheten, til virkelig å gripe livet? Dersom gudstjenesten bare er et indre drama, en sluttet sirkel, som ikke beveger oss til endring, men bare til religiøs selvbekreftelse – har vi da egentlig forlatt grisebingen? Fortellingen om den bortkomne sønn er en av de mest ikoniske og kjente av Jesu lignelser. Det er gjort utallige tolkninger dramatisert av konfirmanter, men hva slags budskap har vi egentlig formidlet?

Da jeg skulle holde preken om tilgivelse (Mark 11, 25-26), fikk jeg et sitat fra prest for unge voksne i Oslo (MER i Ila kirke), Eirik Pedersen Mong, fra boken *Embracing Hopelessness* av Miguel

A. De La Torre: ...”to be forgiven is always desirable, but as Archbishop Desmond Tutu reminds us, *If you take my pen, what good does an apology do, if you still keep my pen?*”. Hensikten er ikke å holde tilgivelsen tilbake, men en sann forsoning må også være rettferdig. En tilgivelse må også være et oppgjør, der den som ber om tilgivelse er villig til å ta omkostningene, og holdes ansvarlig for overgrepene som er gjort. For Miguel A. De La Torre handler det om de helt grunnleggende strukturene som fastholder makten og urettferdigheten. Han mener at en himmelvendt håpsteologi kan stå i veien for en sann erkjennelse av de faktiske politiske forhold. Han fremlegger en håpløshets teologi, den som begynner hos de stemmeløse, de håpløse, de som har mistet alt, og som ikke har noen rettferdighet nært forestående, derav tittelen *Embracing Hopelessness*. Vi behøver en teologi for våre bortkomne sønner, men mest for den rasistiske propagandaen i mainstream høyrepopulisme som fører til drap og vold? Hvor ligger vårt ansvar som hvite, kristne? Som kirke og forkynnere?

En bortkommen sønn i grisebingen

I bokens fjerde kapittel reiser de la Torre til Charleston i USA for å delta i ettårsmarkeringen av ”Mother Emanuel Nine”, der Dylann Roof den 17. juni 2015 skjøt ni av medlemmene i Emanuel African Methodist Episcopal Church, etter å ha deltatt i bibeltimen i kirkens kjeller. I avhør fortalte Roof senere at han syntes det var vanskelig å begå massakren, fordi han kjente seg så velkommen.

Dylaan Roof opererte som ensom ulv, men han agerte ut fra USAs manglende evne til å ta oppgjør med sin historiske rasisme, skriver De La Torre. Charleston ligger i hjertet i Amerikas slavehistorie og borgerrettighetskampen. Kirken ble grunnlagt i 1816, og ett slaveopprør som skulle finne sted 16 juni 1822, ble slått ned, 35 ble henrettet og kirken brent. Dylaan Roof drepte på minnedagen, 193 år senere. Charleston hadde i sin tid 40 slavemarkeder, slavene utgjorde 57 % av befolkningen, og de første skuddene som utløse borgerkrigen startet der på Fort Sumter i 1861. Kirken fungerte i ”undergrunnen” inntil 1865 da afroamerikanere fikk lov å holde messer.

Miguel De La Torres tar alltid den svakestes parti, og ved å kalle det en håpløshetens teologi, vil han løfte de stemmeløse. Hvorfor skal offeret gi tilgivelse, i stedet for å rette sin anklage mot Gud som ikke grep inn? Sinnet må også kunne rettes mot Gud, slik klagesalmene gjør det.

Tilgivelsen er aldri løsrevet fra sin kontekst. Tilgivelse og rettferdighet er del av den samme praksis, og som Juan Luis Segundo har vist, en forsoning kan bare skje der en samtale om årsaken til konflikten har funnet sted. Det som De La Torre vil til livs, det er strukturene for volden. Det er i den hvite, kristne majoriteten at makten og volden har blitt utført, og det er de (vi) som sitter med definisjonsmakten. Rasistiske drap er tett forbundet med USAs grunnfortelling om den hvite manns overlegenhet, massakren på indianerne og slaveriet.

Etter "Mother Emanuel Nine" ble det vedtatt å fjerne flere statuer fra borgerkrigen. I Charlottesville, Virginia demonstrerte høyreekstremer mot rivingen av statuen til General Lee. James Alex Fields Jr. rygget bilen sin inn i motdemonstrantene og drepte Heather Heyer og skadde 28 personer. President Trump ble raskt kjent for å ikke å ha tatt noe oppgjør med rasismen, med uttalelsen om "very fine people on both sides".

Den norsk-pakistanske dokumentaristen Deejah Kahn (Deepika), reiste dit og gjorde intervju med amerikanske nynazister, og hun var med dem i flere demonstrasjoner. Hun hadde selv mottatt flere hatmeldinger fra dem, etter å ha uttalt seg om rasisme i England for BBC. Dokumentaren er bemerkelsesverdig fordi hun blir venner med noen av dem. I konfrontasjonen smelter de for henne. Men på det ideologiske planet sier de at Trump sier det de lenge har ment. Avstanden mellom de ensomme ulvene og høyrepopulismen er ikke lang.

En annen bortkommen sønn – her hjemme

Den 10. august litt over kl 16 ankom Philip Manshaus Noor-Moskeen i Bærum med våpen, for å drepe som mange som mulig. Han ville starte en rasekrig, med den samme retorikken

som Dylann Roof brukte, men Philip ble stoppet av den eldre Muhammad Rafiq og lagt i bakken. Philip er en vanlig norsk gutt, som endte med å ta livet av sin stesøster før det mislykkede angrepet. Han var en del av et lukket nettverk i Endchan, som blant annet hyllet massakrene mot to moskeer i Christchurch i New Zealand. Han ville kopiere disse med en streamet livesending, med kamera på hjelmen.

De la Torres beskriver folkeaksjonene etter Mother Emanuel Nine, der 20 000 holdt hender; for oss minner det om rosehavet foran Domkirken i Oslo etter 22. juli. Det ble også spontant slått ring rundt moskeer i Oslo ved fredagsbønnen i liten skala i sommer. De la Torres spør likevel om slike markeringer har endret strukturene for rasismen? På samme måte som det ble spurt her hjemme om vi egentlig har tatt oppgjør med de holdningene som motiverte Breivik, og nå Philip Manshaus? Mange nordmenn frykter islam, men den reelle terroren har kommet fra våre egne rekker. Hvilke holdninger finnes hos våre egne konfirmanter?

Norge er i ferd med å bli et segregert samfunn, der høyrepopulismen har blitt stueren nok til at Kristelig folkeparti kan sitte i regjering med den. Den virkeligheten må også angå vår teologi på bots- og bededag. Det er vold i grisebingen, og de bortkomne sønnene kan like godt komme fra den velstående delen av Norge. *The prodigal son* er den bortskjemte, sløseren.

Jeg har ofte forkynt den tilgivende far som står med åpne armer og venter. Men hvordan møter dette gudsbildet med den barmhjertige faren, kjærligheten som tåler alt og utholder alt - den gud som ikke tåler urett? Lignelsen er ikonisk fordi den kan sees fra så mange synsvinkler, men hvordan forkynter vi den i en nådeløs verden, der urett begås? Kirken har hatt en lang tradisjon for å stå opp mot diktatur. Det er kanskje på tide å finne frem igjen erklæringene mot nazismen under andre verdenskrig. I kampen mot rasisme, for en kristen flyktningpolitikk.

Den bortkomne sønn, som befinner seg i et fremmed land med hungersnød, kan være en flyktning, som kanskje må ete grisemat, men uten mulighet for å angre. Han kan ikke reise hjem. Han kan ha brukt hele arven, til menneskesmuglere, i håp om et lovet land og et hjem med åpne armer. Da er vi kanskje som den klagende bror, som alltid har holdt seg hjemme. Hvorfor skal de bortkomne komme hit?

Er jeg min brors vokter?

Salmeforslag

738 Noen må våke i verdens natt

882 Eg veit i himmerik ein borg

520 Gå gjennom byens lange, rette gater

608 Når vi deler det brød som du oss gir

We shall overcome

342 Amazing Grace

Reformasjonsdagen

torsdag 31. oktober 2019

Salme 46,1–8	Gud er vår faste borg
Rom 1,16–17	Guds kraft til frelse
Joh 1,16–17	Nåden og sannheten

Reformasjonsdagen 31. oktober er minnedag om at Martin Luther på denne datoen i 1517 gjorde kjend dei 95 tesane om avlaten. Dette blir som kjend rekna som startpunktet for reformasjonen.

Tidleg byrja ein i dei lutherske kyrkjene å minnest reformasjonen, eller ”kirkeforbedringen”, som ein gjerne sa. Alt i kyrkjeordninga for Pommern frå 1563 fanst det føresegn om å markere ein reformasjonsdag, som vart lagt til St. Martinsdag 11. november, som var Luthers dåpsdag. Opphavleg var dette minnedagen for den heilage Martin av Tours (300-talet), og bakgrunn for at Luther vart døypt Martin. Også andre lutherske kyrkjer innførte etter kvart minnedagar om Luther og reformasjonen. Til å byrje med var det ikkje uniformitet med omsyn til dato for reformasjonsdag. Både Luthers dødsdag (18. februar) og 31. oktober vart nytta. Dessutan var det dei kyrkjene som valte tidspunktet for den første evangeliske forkyninga i det aktuelle landområdet.

I 1617 fann den første jubelfesten for reformasjonen stad i dei lutherske kyrkjene – med 31. oktober som utgangspunkt. I Danmark-Noreg var Sjællandbiskopen Hans Paulsen Resen den sentrale krafta attom feiringa. Jubelfesten vart markert i alle kyrkjene og ved universitetet. I kjølvatnet av feiringa i 1617,

mest truleg etter framlegg frå Resen, vart det innført ei årleg markering av reformasjonen i Danmark-Noreg, både i kyrkjene og ved universitetet. Dette var tradisjon ved universitetet heilt fram til 1906, då skikken vart avskaffa. I samband jubelfesten for reformasjonen i 1817 innførte det nyskipa universitetet i Kristiania ei tilsvarande årleg markering av reformasjonsdagen 31. oktober. I 1845 vart markeringa avskaffa.

Reformasjonsdagen 31. oktober vart ikkje eigen heilagdag i Danmark-Noreg, men knytt til helgemesse 1. november. Resen forfatta ei eiga "Jubelbøn" for dagen, og sende ut eit eige hefte med bøna og salmane som skulle nyttast. Markeringa av reformasjonsdagen vart føreskriven i Kirkeritualet av 1685. Te Deum skulle syngjast som "O, Store Gud vi love dig" ved dette høvet. Resens jubelbøn vart teken inn i alterboka frå 1688. Bøna var i bruk i den norske kyrkja heilt fram til 1887, då det kom ny kollekt- og tekstbok. I Danmark vart ho fjerna i 1899.

Frå tidleg på 1600-talet av kom reformasjonsdagen til å profilere helgemesse i den dansk-norske kyrkja, ikkje minst gjennom bruken av Resens jubelbøn. Ho inneheldt takk til Gud som "udfriede din Christen Kirke af det Papistiske Fængsel og Mørkhed, og lod saa mildelig igien optændis dit sande Evangelii Lys ved din tro Tiener Doct. Morten Luther og andre" og "saaledes vilde endnu besøge os, med dit klare Lysis Skin til Liv og Salighed i denne sidste Verdens Tid". Vidare ber ein Gud om "mildelig at bevare hos os sit hellige Ord, og de høyværdige Sacramenter i deris rette Meening og Brug, og begave sine Ords Tienere der til med sin gode Aand, som kand altid føre dem paa ret Vey" (Forordnet Alter-Bog udi Danmark og Norge, 1730).

Luther og reformasjonen er elles omtala i kollektbøna for 25. sundag etter treeiningssundag (trinitatis), der bibeltekstane er knytte til endetida. Bøna blir innleidd slik: "Herre Gud himmelske Fader, vi takke dig hierteligen, at du haver hiulpet os formedelst dit Ord af den græselig Pavedoms Vildfarelse, og haver ført os til dit Naadis Lys: Vi bede dig, at du vil naadeligen beholde os i samme Lys, og bevare os fra al Vildfarelse og Kietteri".

Ei endring med omsyn til markeringa av reformasjonsdagen i Danmark-Noreg kom med heilagdagsreduksjonen i 1770. Då vart helgemesse avskaffa som heilagdag og flytta til den nærmaste sundagen. Det innebar at òg lesinga av jubelbøna for reformasjonen vart flytta hit. Slik vart det heilt fram til dei liturgiske endringane i 1880-åra. Resens jubelbøn kom ikkje med i kollekt- og bøneboka og vart heller ikkje erstatta med ei anna bøn. Derimot vart kollektbøna for 25. sundag etter treeingsundag oppretthalden med vesentleg same ordlyd som før.

Med fjerninga av reformasjonsbøna vart den årlege markeringa av reformasjonen svekt i Den norske kyrkja. Dette var tydelegare etter kvart som helgemesse fekk ei auka markering i kyrkjeåret. Reformasjonsmarkeringa har såleis vorte trengd ut av helgemessa i Den norske kyrkja. Dagen står i dag svakt i folks medvit. Det er vanskeleg å konkurrere med Halloween. De siste par årene har reformasjonsdagen rett nok fått større merksemd på grunn av reformasjonsjubileet.

Evangelieteksten (Joh 1,16-17) gir grunnlag til å tematisere nåden – eit viktig omgrep i den lutherske reformasjon. Nåden er knytt til Jesus Kristus, medan lova vart gjeven ved Moses. Lova er knytt til prestasjon, medan nåden er ei gåve som blir gjeve oss – og som berre Gud kan gje. ”Himmerike Gud har gitt oss i sin Sønn!”, formulerer H. A. Brorson i salmen ”Overmåte fullt av nåde” (nr. 279), eit nærliggjande salmeframlegg til dagen. På reformasjonsdagen høyrer òg Luther-salmen ”Vår Gud han er så fast ei borg” (nr. 108).

Salmeforslag

108 Vår Gud han er så fast en borg
921 Send ditt lys og din sannhet
880 Oppstandelsen og livet visst

— — —

279 Overmåte fullt av nåde
611 Du ber oss til ditt alterbord
409 I dine hender, Fader blid

Allehelgensdag

søndag 3. november 2019

Jes 60,18–22

Herren skal være ditt lys
(prekentekest)

Hebr 11,11–16.39–40

Et bedre land de lengter etter

Luk 6,20–23

Saligprisningene

Til dagen

Allehelgensdag får ofte preg av å være en sammensatt dag i kirken. I sykehuskirken, og sikkert mange andre steder, har vi bare én gudstjeneste denne dagen. Én gudstjeneste, som dermed skal fange opp i seg både allehelgens-motivet og alle sjelers-motivet. Denne tekstbetraktningen er et innspill til en preken som kan romme begge perspektivene, men kanskje kan du likevel finne noe her selv om du skal ha to ulike gudstjenester denne søndagen.

Mange har tradisjon for å søke til kirkegårdene denne søndagen, tenne lys og minnes de som er gått bort. Mennesker som har vært med på å forme våre liv på godt og vondt. De som ikke kommer seg til kirkegården, tenner kanskje et lys der de er. I mange kirker blir de som er døde siden forrige allehelgensdag minnet, enten ved å lese navnene deres, eller ved annen type markering. Det er en søndag med et potensielt stort emosjonelt trykk. En dag med tynne vegger mellom livet og døden, gleden og sorgen, takknemligheten og smerten.

Tekstene vi har fått å jobbe med til Allehelgensdag i år, er Lukas' versjon av saligprisningene, Hebreerbrevets fokus på de troende som har gått foran oss, og altså noen vers fra Jesaja 60, der kapittelet åpner slik:

Reis deg, bli lys! For lyset ditt kommer (Jes 60:1). Jesajateksten er prekentekst i år, men jeg gjør ingen dyptpløyende eksegese av perikopen. På allehelgensdag opplever jeg at dagen og dagens preg snakker høyere enn teksten. Jeg har derfor valgt å peke ut noen mulige veier å gå med prekenen, der teksten fungerer mer som en klangbunn.

Bakgrunn – Jesaja-teksten

Tidsmessig befinner vi oss i det femte århundret f.Kr. Det er vanlig å dele Jesaja-boken i tre bolker, der søndagens prekentekst faller innenfor Trito-Jesaja (den tredje Jesaja). Israelfolket er tilbake fra eksilet, men fremstår ikke akkurat som noe lys for folkeslagene rundt seg. Det går trådt i landet, og troen skranter. Forfatteren/forfatterne i denne delen av Jesaja vil trøste folket. Ordene er ment å sette mot i et prøvet folk, og styrke håpet om en bedre fremtid. Profeten minner folket om at Gud er en Gud som er aktiv i det som skjer, og som handler i historien: «Jeg er Herren, når tiden er inne, lar jeg det skje i hast», og fokuset pendler mellom *byen Jerusalem* og i mer overført betydning *Guds folk*.

Lys

Det er en søndag i lystenningens tegn. Lyset er også et sentralt element i Jesaja-teksten som symbol for gudsnærværet – Guds evige lys som ikke skifter med sol og måne, men er hevet over oppturer og nedturer vi erfarer i våre liv: «Herren skal være ditt lys for evig. Sørgedagene dine er til ende.» Herfra er det kort vei til andre bibelsteder som knytter seg til søndagen – for eksempel Jesu ord i Bergprekenen: «Dere er jordens salt. Dere er verdens lys.» Matt 5:13-16. Denne søndagen, da vi minnes om det evige lys som skinner over våre liv, kan vi gjerne også minnes om at vi selv er lys i noens liv. At vi selv representerer en kraft som gjør en forskjell i verden. Ikke fordi vi er spesielt strålende mennesker, men fordi vi er del av et fellesskap der vi uvegerlig setter smak på hverandres tilværelse, og sprer lys eller skygge omkring oss. Allehelgensdagens flakkende lys bærer i seg et håp både for livet og for døden, og kan minne oss om at vi er del av noe større: Del av dem som har gått foran oss, del av dem vi har rundt oss her og

nå, og del av de som skal komme etter oss. Profeten minner oss om at når vårt livslys en gang slukkes, vil våre liv og våre kjæres liv fortsatt være omsluttet av det evige lyset. Lyset som aldri slukner.

Luggeføre (og bråstopp)

Israelsfolket er tilbake i landet, men ingenting ble som de hadde håpet. Forekomster av luggeføre er en allmenn-menneskelig erfaring, som lett tar turen over noen tusen års historie. Jesaja-teksten inviterer til refleksjon over alt det som ikke ble som vi håpet. Små skuffelser, men også de store: Hendelsene som krever av oss at vi må skrive om manus for livet. Allehelgensdagen inviterer til å tematisere dødens rolle i livet. Dødens grense er et smertefullt (dog noen ganger også et lettelsens) absolutt, og hindrer effektivt alle muligheter for endring, forsoning og oppgjør. Den kommer inn i livet med dette *aldri mer*-perspektivet. Derfra er vi henvist til å sette den ene foten foran den andre, i et møysommelig arbeid for å finne igjen et liv, i en fremtid uten den som er borte. Trøsteprofiten formidler fornyede løfter til et folk i en tung tid. Hvor kan vi hente mot til å leve og mot til å tro når døden har rammet? Hvordan går det med troen når livet hakker og ikke blir som vi ønsket og håpet og kanskje hadde bedt intenst over? Gode ord kan være bra, men kan også kjennes ganske hule når det virkelig røsker i livet. Kanskje er kirkekaffen denne søndagen viktigere enn alle ord. Og kanskje også en ettermiddagsåpen kirke, der kirkene ligger til en kirkegård, hvor det gis mulighet for en kopp kaffe, en prat, eller bare å få tenne et lys i stillhet. Kirkens mulighet til å tilby fellesskap kan tale sterkere enn mange fine og trøstende ord. Og ha en pakke Kleenex og en pakke sigaretter på lur.

Det som har vært, det som er og det som skal komme

Tidsperspektivene i tekstene kan i seg selv danne et tema denne dagen.

1) *Fortid*. Historien, det som ligger bak oss. «Ingen skal høre mer om...» (v 18), «Solen skal ikke lenger...» (v 19) Her kan vi bruke muligheten til å snakke om det og de som er borte:

Menneskene som har formet oss, på godt og vondt. De som har vært lys og salt i våre liv, men som kanskje også har gitt oss de dypeste sårene. Ikke alle har mistet en *kjær* mor, eller *elsket* bestefar. La oss ha det i bakhodet når vi taler denne dagen. Noen kan sitte med en sorg som er blandet opp med mye sinne og/eller lettelse. Det kan være fint å sette noen ord på dette også, og gi det plass som en del av de følelsene mange har etter et dødsfall.

2) *Nåtid*. Det som er, her og nå. (Jeg er Herren,... v 22, Salige er dere fattige, Guds rike er deres. Salige er dere som nå sulter, Luk 6:20ff)) Det handler om de dagene vi lever, midt i livet. Også de dagene det puster i oss mot alle odds. Her er det også mulig å løfte blikket og ta inn verdens lidelser.

3) *Fremtid*. Håpet, det som ligger foran: skuddet i Guds hage (v 21b) som skal vokse til noe nytt, noe stort noe som forandrer hele historien. Gudsriket som var, er og skal komme. Evigheten, Guds evighet, som vi allerede nå kan komme i berøring med.

En liten betraktning om helgener

Hvem er helgener i vår tid? I *Saint Gregory of Nyssa Episcopal Church* (Saint Gregory's) i San Francisco, er det malt en frise som strekker seg rundt hele det sirkulære taket i rommet som omkranser alteret. Der finnes det malerier av noen av dem vi kjenner som tradisjonelle helgener. Men også noen vi ikke umiddelbart ville tenke på som helgener, og som garantert aldri vil bli saligkåret. Mens helgenene danser oppunder taket, danser menigheten rundt alteret når nattverden skal feires. 90 helgener er portrettert: Teresa av Avila, Frans av Assisi og Thomas Aquinas – men også Malcolm X, Anne Frank, Gandhi og Margaret Mead. For en utfyllende liste over helgenene i frisen, se kirkens hjemmeside: saintgregorys.org. Der finnes også et kort og lesverdig essay av Richard Fabian, en av St. Gregorys grunnleggere, som beskriver tankene bak helgenfrisen; «Who Are These Like Stars Appearing?».

I Denver, Colorado, har Nadia Bolz-Weber bygget opp en menighet ved navn *House for All Sinners and Saints*. I boka *Accidental Saints*, tas vi med inn i hennes refleksjoner over seg selv og sin menighet. I en av betraktningene blir vi med på en allehelgensfeiring i kirken. Hun reflekterer over at

saligprisningene lett kan få alle de hellige til å virke uoppnåelig gode, og oss andre til å kjenne oss desto mer skamfulle og uverdige. Men siden vi alle er *Sinners and Saints*, samtidig synder og rettferdig, foreslår hun at vi heller leser saligprisningene som Jesu velsignelse over de som lyttet til ham der og da. Altså helt vanlige folk. I tilfelle blir velsignelseserklæringen selve velsigningen. For meg er det en god tanke å jobbe videre med. Det rause og ekstravagante bildet av Jesus der han står på berget eller på sletten og velsigner alle de som flokker seg omkring ham, gjør meg glad. Velsignelser som hagler over tilfeldige helgener i denne verden – og kanskje nettopp særlig de som samfunnet overser eller ser ned på, som strever og snubler rundt i livet, det er da et ekstremt livsbejænde bilde?

Jeg tar med noen av de saligprisningene Bolz-Weber delte med menigheten sin denne søndagen. Vi kan eventuelt lage våre egne.

“Blessed are the agnostics. Blessed are they who doubt, those who aren't sure, those who can still be surprised. Blessed are those who have nothing to offer. Blessed are they for whom death is not an abstraction. Blessed are they who have buried their loved ones for whom tears could fill an ocean.

Blessed are they who have loved enough to know what loss feels like. Blessed are they who don't have the luxury of taking things for granted anymore. Blessed are they who can't fall apart because they have to keep it together for everyone else. Blessed are those who still aren't over it yet. Blessed are those who mourn.

Blessed are those who no one else notices, the kids who sit alone at middle school lunch tables, the laundry guys at the hospital, the sex workers, and the night shift street sweepers. Blessed are the forgotten. Blessed are the closeted. Blessed are the unemployed, the unimpressive, the under-represented. (...)”

Og jeg legger til: Salige er de hellige, alminnelige. De som aldri kommer til å bli helgenkåret, men som reflekterer lys og varme

omkring seg. Som små flammer i mørket fortsetter de å lyse, lenge etter at de ikke er her mer. Disse hellige, alminnelige menneskene skal vi minnes og tenne lys for på allehelgensdagen. Dette hellige, vakre, skjøre og ufullkomne fellesskapet *som er kirken*, skal vi feire og tenne lys for på allehelgensdagen. *Salige er de hellige, alminnelige.*

Aktuelle salmer kan være:

727	Lysenes Gud
273	Velsignet er
271	Solrenning sæle
883	I himmelen, i himmelen
882	Eg veit i himmerik ei borg
267	Den store, hvite flokk
268	For alle helgner
270	Henover jord et pilegrimstog

Litteratur

Berit Olam:

Studies in Hebrew Narrative and Poetry, Isaiah 56-66

Richard Fabian:

«*Who Are These Like Stars Appearing?*»

Essay – se www.saingregorys.org

Nadia Bolz-Weber:

Accidental Saints: Finding God in all the wrong people

På norsk: Å finne Gud i feil folk – Vedkjenningar frå eit religiøst (men ikkje veldig åndeleg) liv.

Vårt land Forlag 2019

Minnedag

søndag 3. november 2019

Salme 139,1–18.23–24	Herre, du ransaker meg
1 Kor 15,51–58	Vi skal bli forvandlet
Joh 11,19–27	Herre, hadde du vært her

I livets retning

Minnegudsteneste Allehelgen

Gudstenestene i allehelgenshelga blir løyst på ulike måtar i ulike kyrkjelydar. Denne gjennomgangen tek utgangspunkt i måten vi løyser det på i kyrkjelydane i Røyken. Søndagen har vi gudsteneste med kvit stola og festpreg i alle kyrkjene, der himmelgleda og håpet om ei ny verd og eit nytt liv er i fokus. Laurdag ettermiddag har vi fellesgudsteneste i middelalderkyrkja i Røyken der vi les opp namna på alle som er gravlagt det siste året. Her er det høve til lystenning på gravene både før og etter. Denne gudstenesta er enkel i formen. Diakoniutvalet i den lokale kyrkjelyden er med og les opp namna på dei døde, og det blir tent lys i lysgloben. Vi les 10 namn, tenner eitt lys, syng eit salmevers (som regel «Eg veit i himmerik ei borg»), les ti nye namn, tenner eit lys, syng neste vers, og så vidare. Det er rom for stillhet og ettertanke. Preika er kort. Det er gjerne leigd inn ein solist som syng eller spelar. Dette er altså utgangspunktet for mi tilnærming til denne dagen.

Håp, tillit, oppmuntring. Om tekstane til minnedagen

I spennet mellom dei tre tekstane som vi til ei kvar tid jobbar med før søndagen, ligg det mykje spanande. Kva er tenkt? Kva finn eg? Kva vil eg vektlegga? Korleis snakkar tekstane saman? Kva er eventuelt kontrastfylt? I dag finn eg tre stikkord; håp (evangelieteksten), tillit (salme 139) og oppmuntring (Korintarbrevet). Dette er altså tekstar som femner om fleire sentrale sider ved menneskelivet, ved det vi møter og det vi treng, både i vårt «vanlege» trusliv og når vi møter motgang, blir utfordra på trua eller stoppar opp, slik vi gjer særskilt når vi mister nokon vi er glade i. Ein tekst om Marta, Maria, Lasarus og Jesus, oppvekking frå dei døde og forholdet mellom tru og under er krevande å løfta fram i ei minnegudsteneste, i alle fall slik vi legg opp gudstenesta. Om ein likevel skulle bruka teksten, er det verdt å leggja merke til Martas anklage; «Herre, hadde du vært her, var ikke broren min død» (Joh 11,21). Trøysta for oss er altså at mange før oss kan ha ankla Gud, stilt spørsmål ved Guds nærvær og eksistens når tragedien rammar. Gud tåler det. Også det er det rom for i kyrkja. På ein sånn dag kan nettopp det at vi har ein stad å gå med vårt klagemål, gi god mening – Gud tåler det også. Kor skal vi elles gå, med våre spørsmål, med alt vi ikkje finn svar på eller klarer, om vi ikkje hadde Gud? Eg landar nok likevel på at eg vil bruka Salme 139 og ha hovudfokus på den. Det kan godt henda at det er kjende ord som kyrkjelyden har høyrte før, og også det kan vera med på å ramma inn denne dagen. Eg trur at Salme 139 talar godt til dei som er til stades, ivaretar dei ulike tilnærmingane som menneske har til denne dagen, og den passar best i formen til vår type gudsteneste. Men dei tre tekstane lagar ein fin heilskap. Dette er tekstar til trøyst, håp og oppmuntring!

Folkekyrkje, livskyrkje, håpskyrkje

På denne gudstenesta er vi folkekyrkje på vårt beste, på linje med julaftan og 17. mai. Likevel er det minst ein stor forskjell; menneske kjem i sorg og ikkje (primært) glede. Og, ikkje minst, menneske kjem med ei svært ulik sorg. Det kan vera ny sorg, sorg som har fått modna, nokon vil minnast ei gammal mor som

gjekk bort i ein alder av 90, andre ein son som tok sitt eige liv som 19-åring. Denne gudstenesta skal romma svært mange ulike situasjonar og erfaringar, og det kan vera utfordrande å femna alle dei ulike tilnærmingane. Det er difor ekstra viktig å tenka gjennom formuleringar, slik at vi som kyrkje snakkar sant om døden, men først og fremst sant om livet. Det som kyrkjelyden denne dagen har felles, er at dei skal halda fram i livet utan eit menneske som stod dei nær. Som ei bru mellom bibeltekstane og våre levde liv, synest eg ofte salmeboka er til stor hjelp, den er ein skatt både som salme- og bønnebok. Difor kan Svein Ellingsens salme «Nå åpner savnet sine øde vidder» (nr. 873) vera fin å trekka fram denne dagen, og det er der overskrifta på denne tekstgjennomgangen er henta frå. Her er stoff å leva vidare på: «Du går allikevel i livets retning når du lar sorgen bli din følgesvenn». Ein heilt fabelaktig salme som tar sorga på alvor, skildrar den med eit erfarent blikk og ei modning som kan virka varsomt oppmuntrande på dei som er der. Salmen snakkar sant om livet, om utfordringar vi møter, om saknet som er som ei aude vidde, om livet vidare som ein ukjent strekning... Den har i seg alvoret her og no, og samstundes håpet om at livet igjen kan bli fint. Eg har av og til lest opp «Nå åpner savnet sine øde vidder» (nr. 873) med orgel i bakgrunnen. Den eignar seg svært godt (betre synest eg!) til opplesning enn til allsang.

Lyrikk er aldri feil

Mi erfaring, og kanskje spesielt på denne typen dagar, er at lyrikken kan komma oss til unnsetning. (Og Svein Ellingsen skriv lyrikk av beste slag!) Den har nokre nyansar, og den er augneblinksensitiv slik at den ofte på ein sterk måte skildrar nettopp korte augneblink som viser seg å vera livserfaringar som mange kjenner seg att i. Som prestar/formidlarar skal vi «movere», som Augustin sa. Det prøver eg å leva etter! Eg ønsker at det eg seier, skal skapa noko i den som høyrer, noko som kan bevega til tanke eller til handling, til tru eller til livsendring. Denne dagen er mange av dei som kjem, allereie berørt og bevega. Likevel; å kjenna at kyrkja er eit rom for nettopp det dei føler, kan vera forløysande for sorga slik den er akkurat no, og dermed for vegen vidare. Korleis vi synest vi ivaretar dette best mogleg, varierer oss prestar imellom: Vi er gode på ulike ting, vi

snakkar godt om ulike sider ved livet, og vi finn sjølv styrke og oppbygging i ulike tekstar. For meg, som er over snittet opptatt av språk og litteratur, er språket viktig denne dagen. Det må vera eit språk som møter menneska der dei er, ikkje kompliserte teologiske utlegningar. For meg er salme 139 både god å lesa opp og god å lytta til, og god å kvila i for dei som er der. Og ikkje minst er det fruktbart å knyta den saman med fleire av Svein Ellingsens salmar som er knytt til døden; t.d. dåpssalmen «Fylt av glede» (nr. 586) der det står «Dåpens lys forblir når livet slukner». Vi er i Guds hender frå før vi blei fødd, vi står i ein samanheng, vi er aldri aleine, verken i møte med døden eller som pårørande som går vidare etter at vi har mista nokon. Vi er borne av noko og nokon som er større enn oss sjølve. (Her kunne det også vera fint å sitera frå Stein Mehrens dikt «Jeg holder ditt hode»). Vi er i Herrens hender før, i og etter dette livet. Og kyrkja er eit rom der slike tankar skal bli tenkt, sagt, uttrykt, følt, kjent og erfart. Mi tilnærming til dagens tekst vil altså bli av det sjelesørgeriske, poetiske og mjuke slaget. Samstundes vil eg sjølv sagt formidla håpet på ein måte som gjer at det å vera på ei minnegudsteneste er noko anna enn å delta på eit arrangement, som det jo har blitt fleire av knytt til denne dagen, utanfor kyrkja. Det sterkaste eg erfarer i gravferder – og i dåp – er takken til slutt: «Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi far. Han som i sin rike miskunn har født oss på ny og gitt oss et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde.» (1. Pet 1,3) På dagar som dette, skal håpet lysa, og den slitesterke trua og holdbarheten i gudsnærværet i våre liv løftast fram.

Anne Grethe Preus syng i sin fabelaktige song «Hvem lærer fuglene å synge», følgande: «Håpet er en båt som alltid bærer, så mye mere verdt enn drømmen selv, straks den er din, den kjennes slitt, men håpet lyser sterkere for hver gang det ble ditt.». Denne setninga seier noko vesentleg om håpet, men samtidig på ein lågmælt måte som eg tenker menneske i sorg kan forholde seg til. Håpet er ein svært sterk menneskeleg eigenskap. Håpet, om ein ikkje mister det, blir sterkare dess meir motgang ein har erfart. Håpet er noko av det siste menneske gir slepp på. Tarjei Vesaas sa det slik: «Aldri går vona bort frå folk! Held til mellom alt det bundne og forpinte, det innestengte og forfrosne og fortrengte.

Den veldige sola går der ute for dei. Dei ser henne ikkje for veggjen, men veit om henne. Ho lovar alt som er forlist.» (Norsk Tidend 1943) Eg blir stadig slått av menneske si evne til å halda seg sjølv oppe; eg trur det er håpet som ber dei. Den krafta er det verdt å løfta fram på ein slik dag. Samstundes; kyrkja er eit rom der vi skal erfara at ingen treng å bera seg sjølv. «Men mørket er ikke mørkt for deg, natten er lys som dagen, mørket er som lyset.» (Sal 139,12) I vårt mørke, når vi ikkje alltid ser noko lys, er vi ivaretatt av sjølv lyset, av Gud som ser lyset og er lyset, sjølv når det er mørkt. Vårt kristne håp er meir enn noko vi må grava fram i oss sjølv. Det er hjelp å få i Bibelens ord, denne boka som også er fylt med historier om levd liv. Gud er hos oss. Salme 139 formidlar mange sider ved livet, både lys og mørke. Hand i hand med håpet går trua på at vi står i ein samanheng med menneske før oss, menneske som har erfart og opplevd det samme som oss, opplevd livet. Det gjorde jo Gud sjølv, då han blei menneske. Evangelieteksten står også som eit vitnemål om kva kraft Jesus har; når han kan vekka opp menneske frå dei døde, kan han skapa håp om forvandling, nye livskrefter og gode dagar også hos eit sørgande menneske i 2019.

Elles er det mange fine dikt som snakkar sant om livet i møte med sorga; det kan vera dette av Kolbein Falkeid, t.d.:

Jeg steller bedet mitt: Et lite
 Fargebånd strukket ut over kaien jeg bor på.
 Du som er under regnbuen et sted
 ønsker deg kanskje dette nå
 at jeg, bøyd over blomstene,
 har det bra og slik uten å ane det
 oppfyller ønsket ditt.

(Samlede dikt, Cappelen Damm 2016)

Dette vesle, vakre diktet, gir også rom for dei som kjenner at det vanlige livet igjen er på veg tilbake, og det er fint å romma også desse kjenslene på denne dagen. Vi treng ikkje å grava oss ned i elendet, men noko av det viktigaste med denne dagen er at kyrkja er eit stort nok rom for alle kjenslene knytt til døden; djup, botnlaus sorg, vemod, manglande lyst på livet, eit liv på veg

tilbake, gode og positive minner. Dei tekstane som er knytt til denne dagen, og som eg har knytt til denne dagen, rommar alle desse perspektiva, og salmesetelen nedanfor vil etter mi meining ytterlegare utfylla desse perspektiva. Lykke til!

Salmer

882 Eg veit i himmerik ei borg

873 Nå åpner savnet sine øde vidder

875 Alt ble med ett så stille

832 Blå salme

897 Å denne kilde ren som paradiset

819 Bred dina vida vingar

824 Ingen stund är så som denna (om det er kveldsgudsteneste)

22. søndag i treenighetstiden

10. november 2019

3 Mos 19,1–2.16–18.33–34 Dere har selv vært innflyttere
Jak 2,1–9 Rike og fattige i menigheten
Luk 10,25–37 Den barmhjertige samaritan

Tillit og håp

I tekstene

Leseteksten fra 3. Mosebok er utdrag av en rekke påbud, med vers som relaterer seg til det dobbelte kjærlighetsbudet i dagens evangelietekst. I teksten omtales blant annet å elske sin neste som seg selv, og å elske innflytteren.

Teksten fra Jakobs brev er en formaning til forsamlingen om å ikke gjøre forskjell, og det fortelles om forskjellsbehandling av en rik og en fattig som kommer til forsamlingen. I stedet skal man elske nesten som seg selv. Versene etter leseteksten omhandler blant annet dom over de som bryter budene og er ubarmhjertige, og at troen er død uten gjerninger.

Lukasteksten kan deles inn i tre deler. Den første delen er en samtale mellom Jesus og en lovkyndig. Den lovkyndige spør Jesus hva han skal gjøre for å arve evig liv. Jesus ber ham svare selv, og han svarer med det vi kjenner som det dobbelte kjærlighetsbudet. Jesus bekrefter svaret hans. Den lovkyndige følger opp med å spørre hvem som er hans neste. Jesus svarer ham med fortellingen om den barmhjertige samaritan. Evangelieteksten avslutter med at Jesus spør den lovkyndige hvem som viste

seg som en neste for han som ble overfalt. Den lovkyndige svarer «den som viste barmhjertighet», uten å nevne at han var samaritan. Evangelielesningen avslutter med Jesu oppfordring om å gjøre slik samaritanen gjorde.

I Lukasevangeliet følger så fortellingen om Marta og Maria. Like etter kommer Jesus som lærer disiplene å be, og Jesus sier til dem «be, så skal dere få.» Tekstpassasjene før dagens tekst handler blant annet om at Jesus sender disiplene ut for å si at Guds rike er kommet nær. I kapittelet før kan vi lese at Jesus vil søke husly i en samaritansk landsby, men at de ikke vil ta imot ham der. Fortellingen om den barmhjertige samaritan og fortellingen om Marta og Maria kan leses i sammenheng, som oppfølging til den lovkyndiges gjengivelse av det dobbelte kjærlighetsbudet. Mens dagens fortelling handler om å elske sin neste som seg selv, kan Maria ses som et eksempel på en som elsker Herren Gud av hele sitt hjerte, av hele sin sjel, av all sin kraft og av all sin forstand. Til sammen oppfyller de det dobbelte kjærlighetsbudet.

Bak tekstene

I det gamle testamentet ble begrepet *neste* brukt om naboer og venner, de som liknet på en selv.

Ingeborg Mongstad-Kvammen har i sin doktoravhandling skrevet om versene fra Jakobs brev. Den rike mannens klesdrakt tyder på at han er en innflytelsesrik person som stiller til valg for en ledende posisjon. Derfor vil forsamlingen innynde seg hos ham for å få fordeler dersom han blir valgt. Forsamlingen behandler ham slik det er forventet, og gir ham ære i stedet for å ære Gud. De behandler også den fattige som det er forventet, altså dårlig. Slik lar de seg undertrykke, og blir selv undertrykkere. Dersom forsamlingen hadde likebehandlet den rike og den fattige, ville de etter romersk tradisjon ha fornærmet den rike. Siden han representerte makten, kunne det å fornærme ham også regnes som en fornærmelse av keiseren i Roma. Det kunne få alvorlige konsekvenser for den kristne forsamlingen.

Samaritanene ble ansett for å være jødernes fiender. Presten og levitten var på vei hjem til Jeriko etter å ha feiret gudstjeneste i

Jerusalem, og de har gjort seg ferdige med tempeltjenesten for denne gang. De har verken hastverk eller behov for å overholde renhetsforskriftene.

Foran tekstene (aktuell tolkning)

Dagens evangelietekst er en kjernetekst for kirkelig diakoni. Kirkens diakonidefinisjon sier at diakoni uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Alle disse temaene kan være aktuelle for dagens preken.

En aktuell samfunnsutfordring å ta opp er økende fremmedfrykt og diskriminering. Budet om å elske din neste som deg selv utfordrer oss til solidaritet med alle mennesker. Det er i møtet med den fremmede at vi får mulighet til å gjenkjenne noe av oss selv i den andre. Å ta et oppgjør med holdninger som nedvurderer andre mennesker, kan gi oss mer tillit til hverandre og mer fremtidshåp. Hvordan vi lever livene våre i dag avhenger av hva vi tror om hvordan morgendagen blir. Gud kaller oss til å skape tillit og håp.

Et kristent menneskesyn slår fast at alle mennesker er likeverdige fordi vi alle er skapt i Guds bilde. Alle mennesker er grunnleggende sett like og har de samme rettighetene. Jesus sier at det dere gjorde mot en av disse mine minste, gjorde dere mot meg. Kristus er i vår neste.

Umoralske handlinger mot andre ledsages gjerne av et syn på den andre som grunnleggende annerledes enn en selv. Vi hører stadig oftere om mennesker som vegrer seg for å hjelpe de forulykkede når de kommer først til et ulykkessted. I stedet tar de frem mobiltelefonene og tar bilder av eller filmer de skadde, og deler det så i sosiale medier. Hvis fortellingen om den barmhjertige samaritan hadde funnet sted i dag, var det kanskje det som ville hendt? Men som oftest er vanlige mennesker villige til å risikere eget liv for å hjelpe noen de ikke kjenner, når det skjer alvorlige hendelser. Det er så selvsagt for oss å gjøre det vi kan for å bidra til å redde menneskeliv, at vi ikke vurderer å la være. Fordi menneskelivet er hellig. Da samaritanen stoppet for å hjelpe, var

det ikke uten risiko. Han kunne bli overfalt av de samme røverne. Kanskje var den skadde mannen i veikanten bare et triks som røverne hadde iscenesatt for å lure ham i en felle? Man gjør seg sårbar når man er villig til å hjelpe en annen. Livet er sårbart.

Samaritanen ga hjelp til en fremmed, en av fiendene sine, uten å forvente noe som helst i gjengjeld. Det er forbildet som Jesus tegner opp for oss. I Guds rike gjelder en annen rettferdighet enn menneskers rettferdighet. Jesus formaner oss om å gi av oss selv uten å ha en forventning om å få noe tilbake. Jesus gjorde seg selv til tjener for oss, han satte oss fri. Vi oppfordres til å bruke friheten vår til å tjene vår neste etter Jesu forbilde.

Hvem er så min neste? Er du villig til å be om hjelp fra en du ikke kjenner, en som er helt annerledes enn deg selv? Og dersom du blir invitert inn til fremmede, vil du da sette pris på gjestfriheten og ta imot invitasjonen?

Hva skjer om vi alltid beregner våre gode gjerninger? Spør vi oss hva vi vil få ut av det selv, før vi er villige til å stille opp for andre? Det er helt avgjørende for oss å kunne tro at vi vil bli tatt godt imot den dagen vi må ringe på døren til en nabo vi ikke kjenner, fordi vi trenger hjelp. Vi trenger trygghet for at de som kjører i bilen bak vil stoppe og hjelpe oss om vi kommer i nød. Vi trenger å kunne ha en grunnleggende tillit til at andre mennesker vil oss vel. Vi trenger håp for fremtiden. Når vi erfarer at fremmedfrykten erstattes av vennskap, opplever vi hvor sterke livskraftene kan være – det er tegn på at Guds rike er nær!

Salmeforslag

- 209 Døden må vike for Gudsrikets krefter
- 364 Så kom du da til sist, du var en fremmed
- 460 Bortom tid og rom og tanke
- 479 Fordi han kom og var som morgenrøden (Håpstango)
- 510 Herre, når din time kommer
- 615 Vi bærer mange med oss
- 738 Noen må våke i verdens natt

23. søndag i treenighetstiden

17. november 2019

Jes 51,11–16 Jeg er den som trøster dere
1 Tess 4,13–18 Når Herren kommer
Matt 24,35–44 Dagen og timen kjenner ingen

Vær tilstede. Hold deg våken.

Da jeg var barn skrev vi i hverandres vennebøker, slike glitrende bøker med popstjerner på omslaget der man skulle svare på ferdigskrevne spørsmål. Gjerne om favorittmat, hobbyer og hvilken musikk man likte. Ofte var følgende spørsmål med, i en eller annen form: Hvilken kjent person ville du helst ha møtt? I hemmelighet hadde jeg alltid lyst til å svare Jesus. Men det ble på en måte et sjangerbrudd; Jesus var alt for stort å skrive i en så banal sammenheng, selv for en 12-åring. Antakelig skrev jeg Tanita Tikaram, DeLillos eller kanskje Høvding Seattle, men jeg skrev ikke Jesus. Innerst inne var det ham jeg aller helst ville møtt.

Kan hende har mange troende hatt samme lengsel, før og nå. Tenk om man kunne få møte Jesus. Forestillingen er kanskje barnlig glad, og samtidig skremmende.

I møte med tekster som dagens evangelietekst dukker denne dobbeltheten opp. Forestillingen om at Jesus kommer tilbake, er den mest fantastisk? Eller kanskje overveidende skummel? Det kommer selvfølgelig an på hvordan man ser for seg Jesus. Det kommer an på hva man tror, hva slags gudsbilder man har.

Alle de tre tekstene som hører til denne søndagen adresserer relasjonen vår til Gud. Tekstene handler om avstand og nærhet, om fellesskap og fravær. Spørsmål dukker opp: Hvem hører sammen med Gud? Blir vi tatt vare på?

For å være helt ærlig synes jeg det er noe merkelig at disse tre Bibeltekstene er satt sammen. Det er nesten ironisk. GT-teksten handler om jødene som Guds folk, og at de blir ivaretatt av Gud og hører sammen med Gud, nettopp fordi de er et utvalgt folk. Brevteksten formulerer en liknende selvsikkerhet. Det skal gå bra med både levende og døde i menigheten, de hører sammen med Gud. Begge fellesskap tenker om seg selv at de er innafor. Når dette settes sammen med versene fra Matteus, kan man komme til den forhastede slutningen at også evangelieteksten sier at noen få har sitt på det tørre, mens andre ikke hører til hos Gud.

Ser man derimot på konteksten våre vers står i, blir det klart at det nettopp er selvgodhet og hovmod Jesus tar et oppgjør med. Jesus advarer på det sterkeste mot de etablerte forestillingene om at noen er bedre enn andre i Guds øyne. Mange av de skriftlærde og fariseerne var fordømmende, og satte dermed seg selv i Guds sted.

Slik jeg tolker versene før og etter vårt utdrag fra Matteus, er det vår neste Jesus setter i sentrum. Vi må aldri se ned på våre medmennesker, og behandle dem dårlig. Det vi gjør mot vår neste gjør vi mot Gud. Det er inn i denne konteksten Jesus sier at disiplene må være våkne. Jesus formidler at vi mennesker må forholde oss til verden og til Gud, som om Jesus kan komme når som helst. Det er ikke bra for oss å tenke om Jesu tilbakekomst som en fjern hendelse! Fordi det kan få akkurat samme konsekvenser som når vi tror vi er rettferdige for Gud. Vi blir selvopptatte og hovmodige.

Jesus vil vi skal holde oss våkne, ydmyke og åpne.

Å være våken kan bety å være tilstede i eget liv. Man kan være tilstedeværende, selv om man både sover og hviler. Utfordringen

er kan hende å ikke forsvinne helt inn i hverdagen, enten det er planlegging, klaging, negativitet eller evaluering. Vi har lett for å forsvinne inn i skjermene våre. Vi har lett for ikke å se storheten i det som kan virke smått. Vi har lett for å fylle alle mellomrom i livet med aktiviteter. Kanskje må vi øve oss i å være tilstede, for å la det åndelige ta plass i livet vårt?

Det å være våken og klar, det handler kanskje om det at vi hvert eneste øyeblikk har mulighet til å ta imot Gud? Sette oss ned. Lytte. Puste.

Det eneste vi har er egentlig øyeblikket. Å vente med å gi plass til Gud i livet sitt, det er å gjøre Gud til en fjern idé. For hele fremtiden er en idé. En tanke. Men øyeblikket det er virkelig. Derfor er det bare der, eller rettere sagt, *her og nå*, at et møte med det hellige kan finne sted. Det er bare i det nærværende øyeblikk at Gud kan komme deg i møte.

Hvem er så vi; vi som er her, akkurat nå? Vi kom alle inn i denne verden som små barn, og livene våre, vi selv, har utvidet oss, og utviklet oss. Vi har fått tilført en masse kunnskap, erfaringer, følelser, opplevelser. Vi har tanker og meninger, vi kjenner, føler, reagerer, eier, samler og tilhører. Vi ser på oss selv som det som former oss: Utdanning, jobb, familie, venner, nabolag, dialekt, engasjement i foreninger og lag og organisasjoner, politisk og religiøs tilhørighet. Men hvem er vi bak alt dette?

Himmel og jord skal forgå, sier Jesus. Alt vi har bygget og skaffet oss skal forsvinne. Guds ord skal bestå. Skaperordet.

En del kristne tenker og har tenkt at det er to utganger; at noen hører hjemme i fellesskapet med Gud, mens andre ikke gjør det. Dagens evangelietekst kan tolkes slik. Konkret. At noen, en gang i fremtiden blir hentet av Jesus og andre ikke. En del av oss tolker ikke denne og liknende fortellinger så konkret, og tror ikke på to utganger, men på alle tings gjenopprettelse. Det finnes Bibelske belegg for begge deler. Vi bærer på ulike Gudsbilder og har ulike forestillinger. Det er det rom for i kirken vår.

Luther uttalte visstnok at vi skulle la være å tenke for mye på evigheten og paradiset, og la Gud være dommer. La Gud frelse. Det kan vi kanskje enes om? Å la være å sette oss til doms over andre.

Samtidig er det menneskelig å gruble på fremtiden, og å uroe seg for hva som kommer etter døden. Brevteksten vi leste i dag viser med all tydelighet at dette er noe også de første kristne reflekterte over. Kan hende må vi øve på å la det ligge? Øve på å la Gud være Gud. Også her og nå.

Hvilken kjent person ville du helst ha møtt? Jesus?
Hemmeligheten er at vi trenger ikke å vente. Holder du deg våken og tilstede kan du møte Jesus allerede. Ikke den historiske personen Jesus fra Nasaret, men Kristus.

Vær tilstede. Vær åpen. Våk!

Salmeforslag

1. *For å få folk i kirken til å åpne seg, der og da, via sangen*
626 Kum ba yah
334 Du er mi øy i havet Gud

2. *Om tro. Om Gud som skaper og frelser*
570 Dype, stille, sterke, milde
419 Med Jesus vil eg fara
358 Før att du inte tog det guddomliga
648 Han skapte skogen og han skapte vannet

3. *Kanskje er ikkje Jesus som vi tror?*
364 Så kom du da til slutt

4. *Om åndelig liv, bønn og stillhet*
627 Jesus lær du meg å bede
460 Bortom tid og rom og tanke
458 I Guds stillhet
664 Kom du Guds kjærleik kom
456 Det er godt å være stille
143 Bleibet hier und wachet mit mir

5. *Om håp og evig liv*
882 Eg veit i himmelrik ei borg
890 Å hvor salig å få vandre
893 Jeg er en seiler på livets hav
272 Dei skal gå til den heilage byen

Domssøndag / Kristi kongedag

søndag 24. november 2019

5 Mos 30,15–20

1 Kor 15,22–28

Joh 9,39–41

Valget mellom liv og død

De som hører Kristus til

Til dom er jeg kommet

Dom, seier og glede

Dette er kanskje ikke den letteste søndagen å preke på: Siste søndag i kirkeåret. Med et snev av apokalyptisk endetid. Søndagens klassiske navn bærer med seg forestillinger om dommedag - og dermed for mange fordømmelse og fortapelse. Nå er det kommet en ny alternativ tilleggsbetegnelse. Det har katolikkene hjulpet oss med. Det er nå 30 år siden pave Paul VI i kalenderreformen i etterkant av det andre vatikankonsil, flyttet Kristi kongefest til denne søndagen. Med dette tilleggstemaet angis et viktig hovedpoeng for denne søndagen: Domssøndagen handler om Jesus. Som den seirende Kristus. Han som en gang skal komme tilbake og «gjøre alle ting nye», (Åpenb 21,5). Han som hvert kne skal bøye seg for «i himmelen, på jorden og under jorden», og «hver tunge bekjenne at Jesus Kristus er Herre, til Gud Faders ære!» (Ef 2,10-11). Dommen renser og frelser. Sannheten avdekker og forløser. Forsoner og gjenoppretter. Frykten er ikke grunntonen i Bibelens endetidsvisjoner. Det er gleden over seieren. Gleden over frigjøring. Den som kommer etter at Kristus har «tilintetgjort alle makter, myndigheter og krefter» og har overgitt «sin kongsmakt til Gud», som Paulus formulerer det i dagens sterke episteltekst (1 Kor 15, 24).

Dommen i Johannesevangeliet

Hvordan snakker vi da om dommen? Den er tematisert i Johannesevangeliet. Vår tekst er ett eksempel. Ordet dom er selve oppslaget i det lille tekstavsnittet som er utvalgt til tekst for siste søndag i kirkeåret etter tredje rekke: «Til dom er jeg kommet til denne verden», sier Jesus (9,39). Men dette er ikke alt Johannes-evangeliet har å si om saken. Det synes faktisk å stå i direkte motsetning til det Jesus sier til Nikodemus i verset etter «den lille Bibel»: «Gud sendte ikke sin Sønn til verden for å dømme verden, men for at verden skulle bli frelst ved ham» (Joh 3,17). Jesus er kommet nettopp for å fortelle hvor høyt Gud elsker verden (Joh 3,16). Dette kjærlighetsbudskapet er «det sanne lys som lyser for hvert menneske» (Joh 1,9). Johannes forteller at de har sett hans herlighet, «full av nåde og sannhet», (Joh 1,14). Kjærlighetsbudskapet avdekker virkeligheten. Den forteller sannheten, og sånn sett felles det dom. Ordet dom/dømme, $\kappa\rho\iota\mu\alpha/\kappa\rho\iota\nu\omega$ (krima/krinå) har mange nyanser: avgjøre, felle dom, vise rettferdighet, fordømme. Derfor er det ikke nødvendigvis en indre motsetning mellom «dom» i Joh 9,39 og å «dømme» i Joh 3,17. Lyset avdekker virkelighet i all dens sammensatthet, og skaper samtidig liv.

Historien om den blindfødte

Og dette er kjernen i det lange og innholdsmettede kapittel ni i Johannesevangeliet. Hele kapittelet er en sammenhengende historie som dreier seg om en blindfødt mann som Jesus helbreder, idet han avviser at mannens blindhet skyldes hans eller foreldrenes synder. Jesus fratrar dem ansvar og skam.

Foreldrene trekkes forøvrig direkte inn i historien. De bekrefter at mannen er deres sønn, og at han var blindfødt, men nå er blitt helbredet. Flere ganger måtte mannen selv forklare seg. Først for naboene. Så for fariseerne. De mente at Jesus ikke kunne være fra Gud. Han måtte være en synder, blant annet fordi han helbredet på sabbaten.

Den kjente katolske NT-forskeren og kommentarforfatteren Raymond Brown (1928-1998), kaller dialogen mellom den blinde mannen og fariseerne for «one of the most cleverly written

dialogues in the NT». (Anchor Bible Vol 29/s 377). Brown sikter da spesielt til versene 24-34. Og det er en utrolig dynamisk og levende dialog hvor ikke minst mannen framstår som et troverdig og reflektert vitne om det som har skjedd med han. Han ble blant annet spurt om hvem han tror Jesus er, og svarer: «Om han [Jesus] er en synder, det vet jeg ikke. Men dette vet jeg: Jeg var blind og nå ser jeg!» (v.25). Og han fortsetter med en klar belæring av fariseerne: «Det er da merkelig at dere ikke vet hvor han [Jesus] er fra, enda han har åpnet øynene mine. ... Så lenge verden har stått, har ingen hørt om at noen har åpnet øynene på en som er født blind!» (v30 og 32). Det ble for sterkt for fariseerne og de kastet ut mannen ut.

Da mannen, som dessverre ikke har fått navn, (tenk hvor levende fortellingene blir med navn som Bartimeus (også en blind, Mark 10) og Nikodemus, (Joh 3),) senere møter Jesus igjen, ender den korte dialogen mellom dem med mannens sterke bekjennelse: «Jeg tror, Herre!»! Jesus er Menneskesønnen (v 35). Så kastet han seg ned og tilba Jesus! Mannen ble ikke bare seende denne sabbaten, han ble en Jesus-troende. Jesu inngripen og Jesu dom satte mannen fri.

Vår tekst henger i løse lufta

Og nå kommer endelig vårt tekstavsnitt inn som en oppsummering som altså innledes med: «Til dom er jeg komme til denne verden, så de som ikke ser, skal bli seende, og de som ser, skal bli blinde.» Det er nesten rart at disse tre avslutningsversene står som en selvstendig prekentekest. «Til dom»-setningen henter sin mening fra den sterke historien. Uten denne historien blir setningen hengende i løse lufta, og meningen med «dommen» blir lett borte. Derfor bør noen poenger fra selve fortellingen, etter mitt skjønn, tas med i prekenen slik jeg har forsøkt å vise.

Historien forteller klart og tydelig at Jesus «dømmer» ved å «åpenbare Guds gjerninger» (9,3) på den blindfødte. Det gjorde han ved å gjøre han seende. Jesus «dømmer» ved å vise hva som er sant, rett og godt. Når han helbreder, befri og gjenreiser nedbrutte mennesker. Som når han gjør den blindfødte seende.

Hvem er egentlig blind?

I møte med dette fantastiske erfaringen, demonstrerer de som mener å ha åndelig innsikt og å kjenne Guds vilje, at de er helt utafør. De er «fortapt»: Når de skaper spekulative årsakssammenhenger mellom foreldrenes synd og guttens ulykke. Når de legger ansvaret og skammen for sønnens forferdelige mørke på dem. Når de påstår at Jesus er en synder fordi han helbreder en blind på sabbaten. Jesu dom er tydelig: En slik måte å se virkeligheten på, er ikke etter Guds vilje. Det er synd! Derfor er det de som er blinde og lever i mørke. De ser ikke at Jesus er verdens lys. Jesu dom avdekker og utfordrer.

Overføringsverdi

Og nettopp denne dommen utfordrer alle dem som hører fortellingen om den blindfødte. Til alle tider. Også dagens kirkegjengere. Er vi blinde? Ser vi ikke dem som trenger helbredende ord og nærvær? Fornekter vi lyset og lever i vårt eget mørke? Kanskje til og med med teologisk begrunnelse? Hva er våre utfordringer?

Her kommer teksten fra første rekke på denne siste søndagen i kirkeåret oss til konkretiserende hjelp: den kjente domsscenen fra Matteusevangeliet (Mt 25,31-46). Her dreier det seg om hvordan vi forholder oss til dem som sulter, tørster, er fremmede, er nakne, er syke, er i fengsel. Noen bryr seg. Andre bryr seg ikke. Jesu dom er igjen klar: De som brydde seg har handlet som om de forholdt seg til Jesus selv. De som vendte seg bort, har vendt seg bort fra han. Dette er alvorlig. Så alvorlig at de sterkeste bilder må brukes for å illustrere Alvoret. De som ikke bryr seg, får «evig straff». De som gjør noe, går inn til «evig liv».

Alvoret er med andre ord lagt inn over oss. Samler det seg ikke alt i en av de bønnene vi nå kan be i nattverdliturgiens takkebønn: «Hjelp oss å høre det rop du har hørt og se den nød du har sett, og å elske vår neste som oss selv»?

Har ikke dette noe med flyktninger og asylsøkere å gjøre? Har det ikke med klimakrise og en materialistisk grådighetskultur å gjøre? Har det ikke med respekten for mangfoldet i menneskenes

kulturelle, religiøse og seksuelle identitet å gjøre? De etiske utfordringene er mange. En kirke som hører domsordene fra Jesus kan ikke tie. En kirke som venter på forløsningen og frigjøring da Jesus kommer som konge, kan ikke vende seg bort. I dag, på denne siste søndagen i kirkeåret, dreier det seg om å velge «livet og det gode», slik vi utfordres til i den gammeltestamentlige teksten, 5 Mos 30.15.

Salmeforslag

682: Jesus skal rå så vidt som sol

340: Guds sønn har gjort meg fri

977: (Hallelujavers)

378: Da Jesus satte sjelen fri

895: Ja, en gang mine øyne skal (nattverd)

220: Lov Jesu navn og herredom

Bønn for dagen

Hellige Gud, du bor i det høye og hellige og hos den som er knust og nedbøyd i ånden. Vi ber deg: Gjør oss våkne så vi gjenkjenner deg i alle som lider. Se i nåde til oss på dommens dag, så vi kan komme inn til festen og gleden i ditt rike, ved vår frelser Jesus Kristus, som med deg og Den hellige ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

1. søndag i adventstiden

1. desember 2019

Salme 24,1–10	Gjør døren høy
Rom 13,11–12	Timen er kommet, våkn opp
Matt 21,1–11	Inntoget i Jerusalem

Guddommelig vrede på Lys våken

Lys våken arrangeres 1. søndag i advent. Evangelieteksten denne søndagen er Jesu inntog i Jerusalem. Teksten kan gjøre barna, og alle de andre som er der, kjent med Jesu domsforkynnelse.

Dommen over Jerusalem

Noe av det som har fornyet bibelforskningen de senere årene er å studere Det nye testamente som jødisk tekst. Anders Runesson, professor i NT på Det teologiske fakultet, har forsket spesielt på Matteus-evangeliet, som er evangeliet for preteksten denne 1. søndag i advent. I *Divine Wrath and salvation in Matthew. The narrative World of the First Gospel* (Runesson, 2016) anvender Runesson antikkens jødiske forestillingsverden som tolkningsnøkkel til å forstå Matteusevangeliet. I følge Runesson er hovedproblemet innenfor det matteanske narrative at Jerusalem, stedet der Gud har tatt bolig i tempelet, ledes av et korrump presteskap (øversteprestene, de skriftlærde og fariseerne), en illegitim konge (Herodes) og hedenske myndigheter (romerne). Denne ledelsen har ført folket vill, og gjort tempelkulten uren, noe som ikke kan aksepteres av Gud fordi det gjør Gud uren. Det må derfor komme en dom som skal gjøre ende på vrangstyret og uretten, en eskatologisk og endelig dom,. For å forsone folket med

Gud, sendes Jesus som Messias, den som skal komme. Han skal gi Israelsfolket mulighet til å vende om før den endelige dommen kommer. Omvendelse vil innenfor Matteus si å tolke loven (Toraen) slik Jesus gjør det i Bergprekenen, og å leve rett: innse at en ikke er syndfri, og be Gud om tilgivelse ved å ofre i tempelet. (Runesson, 2016, p. 429ff).

Denne jordiske kampen speiler også en kosmisk kamp mellom Israels Gud og de krefter som kommer til syne gjennom Messias gjerninger på den ene siden, og på den andre siden de kreftene djevlene, demonene og de urene åndene besitter. Som Runesson skriver:

It is a world in which the cosmic and spiritual, goods and demons, are inextricably intertwined with the earthly and political, so that, ultimately, what is played out on the ground is experienced as a struggle between the kingdom of Satan and the kingdom of heaven (Matt 12:26-29)

(Runesson, 2016, p. 438).

Det er som del av denne kosmiske krigen at Jesus rir inn i Jerusalem. Han har gjentagende ganger advart folkemengden om hva som skal skje, både direkte som forvarsler (*Se, vi går opp til Jerusalem, og menneskesønnen skal overgis til overprestene og de skriftlærde. De skal dømme ham til døden og overgi ham til hedningene* (Matt 20:18)), og gjennom å vise dem hvilke krefter han har, ved blant annet å vekke opp døde og gjøre syke friske. Han har undervist folket om hva som er rett tolkning av Loven, og nå er tiden kommet for å gjøre det han er kommet for å gjøre: Han skal ri inn i Jerusalem på en esefole, og deretter innlede konfrontasjonen med det korruperte prestskapet og med det illegitime, hedenske lederskapet. Oppgjøret begynner like etter inntoget. I versene etter inntoget renser Jesus tempelplassen for pengevekslere. Dette er imidlertid bare begynnelsen. Det utarter seg raskt til å bli det Runesson betegner som et vredescrescendo. Fra kapittel 23 blir Jesu verop og anklager mer og mer alvorlige (Runesson, 2018, p. For eksempel: «Ve dere, skriftlærde og fariseere, dere hyklere. Dere stenger himmelriket for menneskene (Matt 23:13)». Til slutt anklager Jesus de skriftlærde og fariseerne

for å at de kommer til å drepe, piske og korsfeste profeter og vismenn (Matt 23:34), noe som er en referanse til at Jesu disipler og etterfølgere ble forfulgt på den tiden Matteusteksten ble forfattet. De skriftlærde og fariseerne må endatil ta på seg straffen for «alt uskyldig blod som er utøst på jorden fra den rettferdige Abels blod til blodet fra Sakarja, sønn av Barakia, som dere slo i hjel i tempelet og alteter» (Matt 23:35) (Runesson, 2016).

Denne guddommelige vreden rammer imidlertid ikke de som omtales som *folkemengden* i Matteus. Jesus henvender seg konsekvent annerledes til dem, både når han utlegger loven for dem, og når han helbreder og driver ut onde ånder. Grunnen til at de unngår den guddommelige vreden er fordi de forstår og retter seg etter Jesu lovutlegning. De vender om, rett og slett. I motsetning til de skriftlærde og fariseerne, fester folkemengden tillit til at verden slik de kjenner den står overfor en endelig dom, at Jerusalem og tempelet skal ødelegges, og at Jesus er den Messias, den eneste som kan redde dem.

Når da prekenteeksten førstesøndag i advent innledes med at Jesus nærmer seg Jerusalem og kom til Betfage, er det med betydelig spenning. Jesus sender to disipler av sted for å finne eselet han skal bruke for å ri inn i byen. Eselet vil vise folkene at Jesus er den kongen profeten Sakarja har profetert om, og som de har ventet på (Sak 9.9). Når så eieren blir spurt om de kan få eselet, forstår hva han blir spurt om, og gir dem eselet. «Herren har bruk for det» Nå skal det skje det som er lovet. Likeså folkemengden, de ser Jesus komme ridende, kjenner ham igjen som Davis sønn og legger kappene sine ned. «Hvem er dette?» er det noen som spør. Folkemengden vet svaret: «Det er profeten Jesus fra Nasaret i Gallilea» (Matt 21:10). Den guddommelige vreden rettes altså utelukkende mot de som fører folket vill, som har korrumpert tempelkulten, og gjort Guds tempel urent. Men dommen rammer alle. Det er som i krig: selv om krigen er mellom guder, rammer den også de uskyldige. Det er helt grunnleggende i antikkens jødiske tankegang at Gud ikke kan bo i et rituelt urent tempel. Katastrofen er altså ikke til å unngå innenfor det matteanske univers, men dommen er endelig kun for dem som har ansvaret for å undergrave kulten. For folkemengden som vender om, og

de som beskytter «de mine minste», som er den lille gruppen Jesusetterfølgere, blir det en frelsende dom (Runesson, 2018, p. 224).

Dom og vrede i trosopplæringen

Det er ikke mye snakk om guddommelig dom og vrede i trosopplæringen, og heller ikke så mange andre steder i Den norske kirke. Det kan absolutt ha sine gode historiske grunner. Forkynnelse om dom forbindes gjerne med en helvetesforkynnelse i en Hallesbysk avstøpning. Denne forkynnelsen er ikke lenger utbredt, men tror jeg mange er redde for å forbindes med den, og unngår derfor å berøre de delene av tekstene i for eksempel Matteusevangeliet som tar opp dette temaet.

Spørsmålet er om en del av vår kristne tro blir litt uforståelig dersom vi luker ut dommen fra forkynnelsen. Forestillingen om en eskatologisk dom er så fremtredende, og så drivende for plottet i spesielt Matteusevangeliet, at uten denne nøkkelen blir engasjementet og kraften i en del av tekstene vanskelig å få med seg. Ved å skjule dommen blir det vanskelig å få ta i hva som står på spill. Når Jesus begynner sitt virke ved å forkynne «Vend om, for himmelriket er kommet nær» (Matt 4:17) er det med en dramatik som lett får stå urørt dersom hele den kosmiske krigen blir utelatt. Ved å fjerne den eskatologiske dimensjonen, blir Jesu møte med mennesker fort satt inn i en sosial-etisk og moraliserende ramme. Jesus blir først og fremst et etisk forbilde (som i liberalteologien), og ikke lenger frelser og Messias. Dette formen for avmytologisering gjelder spesielt i forkynnelse for barn. De blir presentert for Jesus som en som viser dem hvordan de skal være mot hverandre. Det er vel og bra, men jeg mener barn ikke bær avspises med dette som kristendom. Da kan de like godt bli med i 4H. Etter min oppfatning får de mer enn nok oppdragersk «vær god mot kameraten din»-forkynnelse på skolen. Kanskje trenger de å høre noe annet når de er i kirken, og på Lys våken?

Det vil ikke si at jeg anbefaler en direkte overgang fra Matteus' eskatologi til vår tid. Avstanden er stor. Det er ikke grunn til å gjøre den veldig liten heller. Forkynnelse som bruker analogi som

hermeneutisk metode har en tendens til å gjøre bibeltekstene og tilhørerens virkeligheter svært like, og det har mange utilsiktede omkostninger (Angel & Johnsen, 2019). Er det mulig å fastholde det fremmede ved Matteus' univers, og inngangen i Jerusalem? At de forstår at det ikke skjedde i går eller i nabobyen? At det som skjedde innevarslet noe mer enn en fredsommelig, ydmyk type på vei inn i Jerusalem på et esel? Det er kanskje ikke så lett å få til en kosmisk kamp med et skuespill der Lys våken-deltagere får rollene som Jesus, esel og folkemengde. Muligens kan det tenkes ut noe annet for å få tak i den guddommelige vreden og de eskatologiske dimensjonene ved fortellingen – og ikke minst at Jesus er den frelseren som er lovet.

Dette siste, at Jesus er Messias, at han kommer for å forene Gud med oss, og at det finnes et frelsende håp, gjør den kristne fortellingen forskjellig fra miljø-fortellingen om at verden er i ferd med å gå under. Noen av de barna jeg møter er så redde for verdens undergang at det grenser mot angst. De bekymrer seg mye, spesielt siden de får formidlet at det så å si er håpløst. Jeg setter pris på både skolens og kirkens miljøengasjement, men jeg tror det er viktig at kirken ikke erstatter teologisk eskatologi med miljøapokalyptikk.

Kan Lys våken som inngangen til advent, være et sted å begynne? Kan inngangen til Jerusalem bli en spennende fortelling om tiden like før det braker løs? Kanskje skal ikke barn og voksne bare møte den vennlige, ydmyke Jesus denne søndagen. Kanskje skal de også få møte Jesus som rir inn på eselet fylt av guddommelig vrede.

Salmeforslag

- 2 Folkefrelsar til oss kom (Inngang)
- 3 Å kom, å kom Immanuel (Før preken)
- 9 Rydd vei for Herrens komme (Etter preken)
- 606 O Jesus, for din alterfot (Nattverd)
- 5 Gjør døren høy (Avslutning)

Litteratur

- Angel, S., & Johnsen, E. T. (2019). Preaching and political debate on refugees: A “tyranny of goodness”? *Studia Theologica - Nordic Journal of Theology*, 73(1), 60-88. doi:10.1080/0039338X.2019.1596978
- Runesson, A. (2016). *Divine wrath and salvation in Matthew: the narrative world of the first gospel*. Minneapolis, Minn: Fortress.
- Runesson, A. (2018). Den frälsande domen. *Kirke og kultur*, 122(3), 215-229. Retrieved from http://www.idunn.no/kok/2018/03/den_frlsande_domen. doi:10.18261/issn.1504-3002-2018-03-03 ER

Aktuelt

En bryllupssalme inspirert av en høyst ordinær vigselssamtale

«Hva har dere lyst til å synge i vielsen?» To par undrende øyne ser på meg. Jeg forklarer: «Vi skal synge to eller tre salmer i vielsen, og dere kan bestemme hvilke, hvis dere vil. Men dere har kanskje ikke tenkt på det?» Nei, det har de ikke. Og de kommer ikke på noen salmer de kan heller. Men noe med kjærlighet hadde vært fint. Og noe folk kan, tenker jeg. For jeg er ikke så glad i å være solist. Så leter vi sammen i salmeboka, og i heftet med forslag som de fikk på vigselssamlingen. Der er det noen nyskrevne salmer med nydelige tekster, men utfordringen er at melodiene er helt ukjente. Så ender vi opp med vakre, gode, velbrukte salmer, som for eksempel Kjærlighet fra Gud, Kjærlighet er lysets kilde, Å leva det er elska. Det er helt ok. Eller Herre Gud, ditt dyre navn og ære, og Måne og sol, og Nå la oss takke Gud. Alt er slitesterkt, godt og bra. Men etter et ukjent antall slike løsninger, fikk jeg lyst til å prøve å skrive en bryllupssalme på en melodi som i hvert fall noen kan, og med en tekst inspirert av kjærlighetens høysang. Det er min absolutte favoritt-tekst å tale over i vigsler. Jeg ønsket at salmen skulle være inkluderende og usentimental, men likevel med et løft og en uttalt tro på kjærligheten. Her er resultatet:

Inspirert av kjærlighetens høysang 1. kor. 13
(mel: No livnar det i lundar)

1. Nå danser kirkens klokker,
nå åpnes kirkens dør
for tro og håp og glede
og kjærlighet som tør!

2. Se, kjærligheten lever,
den slukkes aldri ut!
Tålmodig og velvillig.
Den speiler seg i Gud

3. Den lar seg ikke stanse,
men finnes over alt.
Den seirer over døden
og løfter den som falt.

4. Gud, gi oss liv og glede
og skap en varig klang.
Du, kjærlighetens kilde.
Vår livgiver og sang!

Kari Mangrud Alvsvåg, 2018

In memoriam

Anne Grete Preus

22. mai 1957 – 25. august 2019

Anne Grete var poesi
Og musikk
Hun var en venn
Og hun var en stjerne
En sjelden kraft i verden

I konsertserien som skulle bli Anne Gretes siste, åpnet hun med følgende linje:

Og jeg som skulle være som en pil, på vei mot målets høye
helligdom.

Slik hyllet hun sin Bjørneboe. Og slik ga hun videre sitt eget testamente. I Bjørneboes dikt ligger ambivalensen i hver linje. I Anne Gretes gjengivelse, kommer ettertanken og drivet mere frem. Hun skulle være som en pil. En som kjente sin retning, og ville frem. Skutt ut med treffsikker kraft. I bevegelse mot et klart mål. Hun skulle være som en pil. Og hun var det. Og hun viste pilens kraft også i sitt forbildes forfatterskap.

Anne Grete var raus og nyskapende. Selvbevisst og lyttende. Ettertenksom og klar. Hun var en som kunne sette andre høyt, og hun var en som kunne si tydelig ifra om hvilke stemmer vi ikke skulle følge.

Listen over henne bragder er lang. Etter grunnfagsstudiene i psykologi og sosiologi ble hun heltidsmusiker i 1970-årene: Veslefrikk og Can Can, film- og teatermusikk, solokarriere, store samarbeidsprosjekter og professor II-stilling. Og bak hvert prosjekt, et dypt seriøst arbeid både med ordene og tonene, og deres plasseringer i forhold til hverandre.

At Anne Grete elsket kvinner, var en befriende naturlig del av hennes identitet. Også for dette skal hun takkes. Den regnbue-åpenhet som finnes i vårt samfunn i dag, var ikke der i 1970, -80 og -90-årene. Ja, den har vel først fått et ordentlig fotfeste i det aller siste. At hun sto med pilens kraft, også i dette, har vært med på å gi verdighet til alle mennesker som søker å være ærlige om lengsler og kjærlighet.

Vanligvis liker jeg ikke at folk kommenterer høyden min, men når Anne Grete gjorde det, var det ok. Hun visste jo selv hva det handlet om. Også for dette vil jeg minnes henne. At hun fylte og foredlet sine livsbetingelser. Var en kvinneskikkelse med flere centimeter og dypere røst enn det vi var opplært til å tro at skulle være gjeldende. Og lot både fryden og forargelsen bli tydelig gjennom det hele.

Da Anne Grete jobbet med å oversette Dylans «To make you feel my love», var hun opptatt av kjærlighetsbegrepet i originalteksten. Hun var opptatt av det elskende subjekt og av hva dette subjektet ville gi og gjøre for sin elskede. Den elskede skulle få noe som ville gjøre noe med hele livet. Endre det. Være som en kilde. Et sted å øse fra. Alltid. Derfor måtte refrenget bli «Fylt av min kjærlighet», og jeg-stemmen gjennomføres som en slags Sarepta-krukke. Givende. Betingelsesløst. Bob Dylan var hennes største inspirator og læremester også i dette konkrete oversettelsesarbeidet.

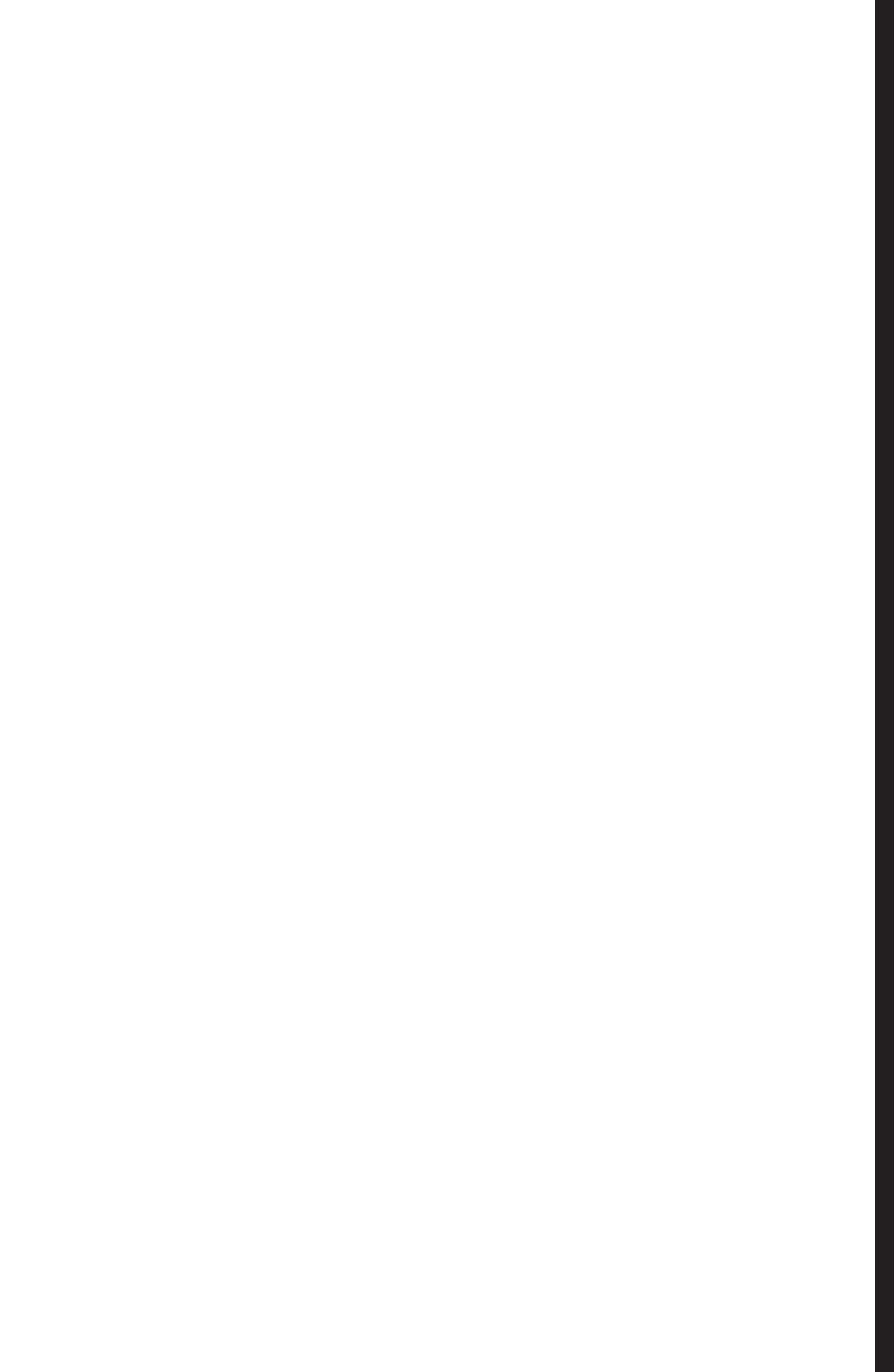
Mellom rocke-Anne Grete og professor-Anne Grete finnes forbindelseslinjer som handler om engasjement og seriøsitet, men også oppbrudd og oppstand. Anne Grete søkte frihet. Frihet for å kunne være skapende. Friheten førte henne videre. Og tok oss med. For meg ble det som om hun åpnet rom etter rom. Og

inviterte den inn som søkte samme vei. Og gikk hun over i et annet rom, ble det forrige fremdeles stående åpent for den som søkte det.

Det siste rommet handlet om Betlehemsmarken. Eller om kirken, om du vil. Hennes tro var ikke å legge av det barnlige, men å ta det på. Eller kanskje; ta det med. Derfor var det pussig paradoksalt da den folkekjære teksten fra første Korinterbrev ble lest i hennes begravelse. Ordene: «Da jeg var barn, talte jeg som et barn, tenkte jeg som et barn, forsto jeg som et barn. Men da jeg ble voksen, la jeg av det barnslige» (1 Kor. 13, 11) vekket et motsatt bilde i meg. «Da hun var barn/ ung/ ved livets begynnelse, talte hun som en voksen. Da hun nærmet seg livets slutt, ble noe i deg enklere. Troen ble som en tillit ikke bare til livet og Gud, men også til kirken og kirkens språk. Du tok på det barnlige.» Og i den kirkelige tradisjon er jo ikke dette galt. «Den minste er den største. Barnet viser vei». Slik taler vi.

Med sangen «Alt det som skinner» (som er den siste sangen av henne som er utgitt), er pilen blitt til en skyttel, og verden til en vev i stedet for en målskive. Og det hele er med: Smerten og protesten. Utenforskap og vennskap. Familiebånd og oppbrudd. Det fremmede og det kjente.

«... selve tvilen er jo offerstedet» skrev Bjørneboe, og Anne Grete sang det. En gammel visdom, sier at helbredelsen alltid kommer fra vårt såreste sted. Kanskje var dette stedet *tvilen* for Anne Grete. Kanskje var det den som drev henne til å søke, dikte, tro. Og kanskje ble den virkelig hennes offersted. Altså stedet hvor hun fikk legge ned det beste hun hadde. Legge ned både i betydningen *gi* og også *legge fra seg*. I navnet til den/ det som skaper, setter fri og opprettholder livet. I oss og mellom oss. I tiden og bortenfor.

Sola Literatura

En bønn for Owen Meany

John Irwing

John Irwings bok fra 1989 handler om vennene John Wheelwright og Owen Meany, og vi følger dem fra de er (søndags)skolegutter i Gravesend, New Hampshire omkring 1950. Fortellerstemmen er Johns, så boken er hans fortelling om vennen Owen, og alt det fornøyelige, rørende, rystende, tragiske og absurde deres vennskap og historie rommer. Boka gir også et blikk på amerikansk kultur og politikk på 60- 70- og 80-tallet, særlig omkring klasse, tilhørighet, lojalitet og opprør i skyggen av Vietnamkrigen.

Den starter med at John slår fast at «Jeg er dømt til å huske en gutt med ødelagt stemme – ikke på grunn av stemmen, eller fordi han var det minste menneske jeg noen gang har kjent, og ikke engang fordi han var redskapet for min mors død, men fordi han er grunnen til at jeg tror på Gud; jeg er kristen på grunn av Owen Meany».

Deretter presenterer John seg selv; en middelklassegutt, eneste barn av enslig mor, med ukjent far, døpt i Den kongregasjonalistiske kirke, konfirmert i Den episkopale og endt opp i Den anglikanske etter å ha emigrert til Canada. Owen presenteres som den bitte lille gutten som de andre på søndagsskolen har moro av å løfte og sende rundt på søndagsskolen. Han protesterer med sin helt spesielle, skarpe stemme, og alt Owen sier i boka, blir skrevet med store bokstaver, majuskler. Senere, som ungdom, blir han kalt Stemmen av sine venner. Owen er enebarn i en arbeiderklassefamilie, - faren driver

et granittbrudd og lager monumenter (bl.a. gravsteiner), moren er hjemmeværende og nesten alltid innendørs. De er tilbaketrukket og tause, i motsetning til sin sønn, som etter hvert viser seg å være en svært begavet og verbal gutt.

Så følger fortellingas springbrett: Da lille pinglete 11 år gamle Owen helt overraskende får inn et knallhardt slag i en baseballkamp, treffer ballen Johns mor i hodet og dreper henne. Denne hendelsen forandrer Owens selvforståelse og tro, og danner grunnlaget for mange spennende teologiske refleksjoner. Owen oppfatter nemlig at hendelsen ikke er en tragisk tilfeldighet, men at han er utvalgt som et redskap, og at hans liv er forutbestemt med en særskilt hensikt. Han vet ikke hva denne hensikten er, og han sloss med sin idé om predestinasjon og utvalghet. Han synes han blir «brukt», litt tilsvarende som Jesus ble «brukt». Sammenlikningen med Jesus er ikke uttrykk for grandiositet hos Owen, men gir en ansats til refleksjon om hva inkarnasjon er, hva Guds plan med mennesker er, og om predestinasjon. Det som videre skjer med John og Owen, gir stadig ny næring til disse refleksjonene, - i fra episoder som når Owen spiller Jesusbarnet i menighetens julespill, i guttenes leting etter Johns far, i Stemmens opprør mot en rektors maktmisbruk, i Owens drømmer/syn om hva som skal skje med ham, og til den sterke beskrivelsen av hans død (som skjer akkurat som han har forutsett). På bokens siste side kaller John sin venn for en helt og for et mirakel. Og han ber Gud om å få Owen Meany tilbake.

Jeg leste «En bønn for Owen Meany» første gang da jeg var 18 år. Jeg var en flittig elev på videregående skole, men usikker hva jeg ville velge av utdanning og yrke. Oppvekst i en kirkelig aktiv familie, og som en allerede dreven kirkekorsanger, hadde jeg stor nærhet til gudstjeneste og liturgi. Min tro var begynt å ta en slags «modnere» form, etter at den noen år tidligere ble utsatt for og nesten kvalt av indremisjonsk inderlighet og krav om å være Jesu bekjennende lys i en mørk verden. «Den som ikke bekjenner troen på Jesus høyt og frimodig, vil ikke Jesus være bekjent av», lærte vi på leir. Denne forkynnelsen skurret hele tida. Jeg kjente den ikke igjen hjemmefra, jeg forstod ikke poenget med sonofferteologisk forsoningslære, og ikke var jeg «tøff nok», som den gamle Børud-

sangen maste om. Hvorfor skulle jeg være det, - mine venner var jo slett ikke «ufrelste», - de var bare ikke på indremisjonsleir.... Jeg slutta å dra på leir, men min «rehabilitering» manglet næring for tanken. For en etter hvert kritisk og samfunnsbevisst ungdom, hjalp det veldig å få ny prest til bygda, - hun åpnet inngangen til troens tanke, til teologi som noe annet enn innforståtte fromhetsutsagn. Og da jeg leste «En bønn for Owen Meany», åpnet det seg enda flere dører.

Bokas frodige skildringer og uanstrengte, ofte absurde tumling med store livsspørsmål, var befriende. Det samme var kirkekritikken som kommer til uttrykk, både gjennom guttenes skildring/opplevelse av to prester fra hvert sitt kirkesamfunn, og ikke minst gjennom Owens betraktninger, f.eks:

Når jeg klaget over kirken, klaget jeg over de tingene barn vanligvis klager over; klaustrofobien, kjedsomheten. Men Owen klaget *religiøst*. «ET MENNESKETS TRO HAR SITT EGET TEMPO», sa Owen. «PROBLEMET MED KIRKEN ER GUDSTJENESTEN. EN GUDSTJENESTSE HOLDES FOR ET STORT PUBLIKUM. AKKURAT NÅR JEG BEGYNNER Å LIKE SALMEN, FALLER ALLE PÅ KNE FOR Å BE. AKKURAT NÅR JEG BEGYNNER Å HØRE BØNNEN, SPRETTER ALLE OPP FOR Å SYNGE. OG HVA HAR DEN DUMME *PREKENEN* MED GUD Å GJØRE? HVEM VET HVA GUD MENER OM AKTUELLE BEGIVENHETER? HVEM BRYR SEG OM DET?»

Samtidig uttrykkes stor kjærlighet til kirkens tradisjon og ritualer. «Ritualer motvirker ensomhet». Det kunne jeg kjenne meg igjen i!

Også bibeltekster og kirkelige dogmer blir utsatt for Owens og Johns skarpe blikk. For eksempel Saligprisningene:

«Salige er de fattige i ånden; for himmelriket er deres.» Det er bare så vanskelig å forestille seg at «de fattige i ånden» oppnår noe særlig. «Salige er de som sørger; for de skal trøstes.» Jeg var elleve år da mor døde; jeg sørger fremdeles over henne. Jeg sørger også over mer enn henne. Jeg føler meg ennå ikke

«trøstet». «Salige er de saktmodige; for de skal arve jorden.» MEN DET FINNES DET INGEN BEVIS FOR, sa Owen til Mrs. Walker på søndagsskolen. «Salige er de rene av hjertet; for de skal se Gud.» MEN VIL DET HJELPE DEM – Å SE GUD? spurte Owen Meany [...] «Salige er dere når de for min skyld håner og forfølger dere, lyver og snakker ondt om dere på alle vis. Gled og fryd dere, for stor er den lønn dere har i himmelen.» Dette var noe Owen og jeg alltid hadde vanskelig for å godta – *en lønn i himmelen*. GODHET ER EN BESTIKKELSE kalte Owen det – et argument Mrs. Walker ikke fikk tak i.

Eller som når Owen diskuterer med prestefrua under innøving av julespill, og han i rollen som Jesusbarnet absolutt vil ha et stort skjerf på seg:

«FOR VARMENS OG FLAKSENS SKYLD», sa han.
 «Jesusbarnet trenger ikke flaks, Owen», sa Barb Wiggin.
 «MENER DU Å FORTELLE MEG AT JESUS VAR HELDIG?», spurte Owen. «ETTER MIN MENING KUNNE HAN GODT HATT LITT MER FLAKS ENN HAN HADDE. HAN SLAPP JO HELT OPP FOR DET TIL SLUTT.» «Men Owen!» sa sognepresten. «Han ble jo korsfestet, men han stod opp fra de døde – han gjenoppstod. Er ikke poenget at han ble frelst?» «HAN BLE BRUKT», sa Owen.

Dette var noe for en 18-åring som hadde gitt opp den innforståtte logikken i forsoningslæra. Bibelteksten prøves på virkeligheten og erfaringen. Guttenes teologiske kilder er mangfoldige, ikke begrenset til bibelske tekster og kirkens forståelse av dem. Og det er i møtene mellom Johns og Owens erfaringer og deres tro/mangel på tro at de gode refleksjonene og leting etter mening blir fruktbar for dem.

At kritikk og opposisjon er så forbundet med humor - uten å bli respektløs, var også befriende. Ikke at jeg er vokst opp i humørløse sammenhenger, men å tøyse med Jesus og frelsen var jeg ikke akkurat vant med. Det maktspråket som forkynnelsen hadde hatt, mistet noe av sin kraft. Det lekne og absurde fikk

meg til både å le og gråte - av lettelse. Og jeg fikk øye på de *frie* rommene som litteraturen, både den bibelske og annen litteratur kan åpne, der jeg selv kan være fortolker, og der min fortelling også kan finne sin plass. Kanskje var det her mitt arbeid med fordypningsoppgaven i systematikk på TF startet? I den nærleste jeg skjønnlitteratur og poesi i samklang med både kontekst og tradisjon. John Irwings bok bidro i alle fall til at en tenåring fant fagteologien og forelsket seg i den. Så takk til Owen Meany!